

Konut Alımıyla Başlayan İran'dan Türkiye'ye Göç Süreçlerinin Nedenlerini Anlamaya Yönelik Sosyolojik Bir İnceleme

Raheb Mohammadi Ghanbarlou* & Aykut Sığın**

Öz

Son yıllarda İranlılar Türkiye'ye hatırı sayılır bir biçimde ilgi göstermişler ve bunların bir bölümü de bu ilgiyi konut alımıyla bir göç sürecine dönüştürmüşlerdir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye'ye konut alımıyla göç eden İranlı göçmenlerin itme-çekme ve ilişkiler ağı teorileri ışığında göç etme nedenlerini analiz etmektir. Bu nedenle, göç süreçlerinde İran'ın itici faktörleri ve Türkiye'nin çekici faktörlerine odaklanılmış ve ilişkiler ağının önemi anlaşılmasına çalışılmıştır. Araştırmanın konusuna uygun olarak 22 katılımcıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmış, COVID-19 salgını nedeniyle görüşme formları kendilerine dijital olarak iletilmiştir. Yapılan görüşmeler göstermiştir ki İranlı göçmenler için İran'ın yarı açık bir toplum özelliği sergilemesi, dengesiz ekonomik koşullar sunması ve eğitim sisteminde gözlemlenen aksaklıklar birer itici faktör olarak göçü tetikleyen etmenler olmuştur. Buna karşın Türkiye'nin açık toplum olarak nitelendirilmesi, daha dengeli ekonomi, taleplere daha çok cevap veren eğitim sistemi ve medyanın yumuşak güç işlevi gibi faktörler İranlılar için çekici etmenler olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Göç, İranlı Göçmenler, Türkiye, İtme-Çekme Teorisi, İlişkiler Ağı Teorisi

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi, TR, Sosyoloji, orcid.org/0000-0003-3606-3524, rahib.mahammadi@gmail.com

** Dr. Öğr. Üyesi, Aksaray Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, TR, Sosyoloji, orcid.org/0000-0002-1197-552X, aykutsign@gmail.com

A Sociological Analysis of the Reasons for the Immigration Processes from Iran to Turkey through Property Purchase

Raheb Mohammadi Ghanbarlou* & Aykut Sigin**

Abstract

Recently Iranians have shown considerable interest in Turkey, and a remarkable number of them have turned this interest to an immigration process through property purchase. Using the push and pull theory and the network theory, this study aims to analyze the reasons for immigration of Iranians, who migrated to Turkey by means of the property purchases. Therefore, the push factors of Iran and the pull factors of Turkey were the focus of this study, and the importance of networks was attempted to be understood in the immigration processes. Semi-structured interviews were according to the subject of this study conducted with 22 interviewees. The interviewees were reached by using snowball sampling, and the interview forms were distributed digitally due to the COVID-19 pandemic. The interviews revealed that the push factors for the Iranians involved the fact that Iran displays features of a semi-open society. Additionally, it creates uneven economic conditions for its citizens as well as setbacks in the education system. By contrast, Turkey was regarded by the interviewees as an open society with a more stable economy and a more responsive education system to public demands. Besides, the soft power function of the Turkish media also served as one of the pull factors for the Iranians.

Keywords: Immigration, Iranian Immigrants, Turkey, Push and Pull Theory, Network Theory

---

* Asst. Prof. Dr., İstanbul Gelişim University, Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, TR, Sociology, orcid.org/0000-0003-3606-3524, rahib.mahammadi@gmail.com

** Asst. Prof. Dr., Aksaray University, Faculty of Science and Letters, TR, Sociology, orcid.org/0000-0002-1197-552X, aykutsgn@gmail.com

1. Giriş

21. yüzyılın başında Türkiye sadece göç veren değil, aynı zamanda yoğun göç alan bölgelerden biri hâline gelmiştir. Bunda Türkiye'nin kendine içkin değerlerinin yanı sıra, Arap Baharı ve Ortadoğu'daki diğer bölgesel gelişmelerin payının da olduğu söylenebilir. Türkiye, Batı ve Doğu medeniyetlerinin değerlerini bir arada yaşayan (ve yaşatan) bir ülke olması nedeniyle farklı coğrafyalardan göç almaya müsait bir konumdadır. Ülke ayrıca İslam âleminin gelişmiş ve demokratik yapılarına sahip ülkelerinden birisi olması açısından da avantajlı bir konumdadır. 2000'li yıllardan sonra Türkiye'de meydana gelen ekonomik gelişme ve büyümeler, Türk dizilerinin yurt dışında ciddi bir ilgi kaynağı olması¹ ve Türk üniversitelerinin uluslararası öğrenciler için daha erişilebilir hâle gelmesi² gibi konular Türkiye'nin giderek bir göç alım merkezi hâline gelmesinde etkili faktörlerden olmuştur.

Tablo 1'de 2018 yılı sonu itibariyle vatandaşlık ülkesine göre Türkiye'ye göç edenler görülmektedir. Vatandaşlık ülkeleri incelendiğinde, Türkiye'ye göç edenlerin büyük çoğunluğunun Ortadoğu ve Asya'dan geldikleri anlaşılmaktadır. Bu noktada her bir ülke özelinde ayrı ayrı çalışmalar yapılması gerekirse de ilk bakışta bu ülkelerden Türkiye'ye göçün tetikleyicileri olarak dini ve etnik yakınlık ve bunlara bağlı olarak yaşam tarzlarındaki benzerlik, coğrafi yakınlık ve evlilik akla gelebilir.

¹ Aykut Sığın ve Raheb Mohammadi Ghanbarlou, "Türk Televizyon Dizilerinin Azerbaycan Toplumunu Üzerindeki Sosyo-Kültürel Etkilerini Anlamaya Yönelik Bir Değerlendirme," *Turkish Studies* 15, no. 1 (2020), Umut Başar, *İnan Toplumunu ve Türk Televizyon Dizileri* (Ankara, İnan Araştırmaları Merkezi, 2020), Hasan Aydın, "Afrika'dan Günümüz Türkiye'sine Göç Hareketleri," *AFAM*, Son erişim: 11 Ocak 2022, <https://afam.org.tr/afrikadan-gunumuz-turkiyesine-goc-hareketleri/>.

² Raheb Mohammadi Ghanbarlou, "Uluslararası Öğrencilerin Eğitim Amaçlı Türkiye'yi Seçme Nedenleri Üzerine Nitel Bir Çalışma," içinde *Türkiye'de Uluslararası Öğrenci Olmak: Süreçler, Beklentiler, Tecrübeler*, ed. Müşerref Yardım, Faruk Karaarslan ve Ruhi Can Alkın (Konya: Çizgi Kitabevi, 2019).

Sıralama	Vatandaşlık Ülkesi	Sayı
1	Irak	110,315
2	Afganistan	44,977
3	Suriye	38,997
4	Türkmenistan	34,915
5	İran	31,922
6	Azerbaycan	23,245
7	Özbekistan	15,231
8	Rusya Federasyonu	13,782
9	Mısır	13,515
10	Kırgızistan	9131

Tablo 1. Vatandaşlık Ülkesine Göre Türkiye'ye Gelen Göç, 2018 (31 Aralık İtibariyle)³

Göç konusu son yıllarda Suriyeliler özelinde sıkça tartışılır olmuştur. Bu çalışmanın konusunu oluşturan İranlı göçmenler ise 2020'nin Aralık ayı itibariyle Türkiye'den en çok konut alan ülke vatandaşları istatistiklerinde ilk sırayı Iraklılardan almaları⁴ bağlamında önemli bir yer teşkil etmektedir. Bir gayrimenkul şirketi olan Nevita'nın Yönetim Kurulu Başkanı Faruk Akbal bu durumu şu şekilde yorumlamıştır:

*İran ve ABD arasındaki siyasi ve askeri gerginlik salgın dönemi öncesine kadar tavan yapmıştı. Söz konusu gerginlik İranlıların Türkiye'ye olan ilgisini pekiştirmiş durumda. Yaptığımız görüşmelerde bunu dile getiriyorlar. Onlar için Türkiye bölgedeki en önemli ve güvenli limanlardan. Kültürel olarak da Türkiye'yi kendilerine yakın hissediyorlar. Bu yüzden de yurt dışı yatırımlarında Türkiye'yi ilk sıraya koyuyorlar.*⁵

³ "Vatandaşlık Ülkesine Göre Türkiye'ye Gelen ve Türkiye'den Giden Göç," TÜİK, Son erişim: 28 Temmuz 2020, http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=2763.

⁴ "Konut Satış İstatistikleri," TÜİK, Son erişim: 31 Ocak 2021, <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?jsessionid=s1JLf1whRnq5rvpNyCFwwFKbwW4JFGQYqPvsGTy-hqDbC2pZG99ZN!1745979257?id=37464>.

⁵ "İranlılar Konut Alımında Zirveye Yerleşti," *Hürriyet*, Son erişim: 28 Temmuz 2020, https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/iranlilar-konut-aliminda-zirveye-yerlesti.41515425?fbclid=IwAR1xpZzg5_XwipIaahf-h7d7O8WSpFAayQsSMHpPtpMptlOINoOGUzdiSgY

Dünyanın ilk gayrimenkul danışmanlık markası olan Coldwell Banker'in Türkiye Ülke Başkanı Gökhan Taş ise Türkiye'den ev alan İranlıların bunu çoğunlukla oturma amaçlı yaptıklarını ifade etmiştir.⁶ Buradan hareketle, bu çalışmada İran'dan Türkiye'ye gelen göçmenlerin temelli veya uzun vadeli yerleşimi amaçlamalarının altında yatan nedenleri anlamak hedeflenmiştir. Son zamanlarda İranlıların Türkiye'ye hatırı sayılır bir oranda ilgi göstermesi ve bu ilgiyi konut alımıyla birlikte bir göç sürecine dönüştürmeye çalışması her iki ülke için de büyük bir önem arz etmektedir. Göç edilen yerin coğrafi yakınlığının önemli olduğu ve İran'ın birçok komşusu olduğu düşünüldüğünde, neden özellikle Türkiye'ye bu kadar ilgi duyulmaktadır ve bu göçmenler için Türkiye'yi cazip bir göç noktası hâline getiren faktörler nelerdir? Mevcut çalışmanın öneminin bu sorular etrafında şekillendiğini söylemek mümkündür.

Çalışma özellikle 2010'lu yıllardan sonra İran'dan Türkiye'ye göçün nedenlerini anlamayı amaçlamaktadır. Söz konusu zaman diliminden bu yana İran'dan Türkiye'ye farklı statülerde; evlilik, öğrencilik, ticaret, turizm gibi yollarla geçici veya vatandaşlık kapsamında oturum izni alarak kalıcı olarak birçok İran vatandaşı göç etmiştir. Özetlenecek olursa, çalışmanın temel amacı, son yıllarda İran vatandaşları tarafından Türkiye'de yoğun konut alımı ile başlayan İran'dan Türkiye'ye göç dalgalarının nedenlerini anlamaya çalışmak, bu bağlamda İran'ın itici, Türkiye'nin ise çekici göç faktörlerini incelemek ve oluşan ilişkiler ağının önemini analiz etmektir.

2. Araştırmanın Yöntemi

Çalışma süreci başlatılmadan önce ilgili literatür taranmış ve 8 katılımcıyla bir pilot çalışma yürütülmüştür. Ortaya çıkan yol haritasıyla birlikte çalışma planı 2020 yılını kapsayacak şekilde yapılmıştır. Mevcut çalışmada nitel yöntem kullanılmış, çalışmanın amacına ve konusuna uygun olarak 22 katılımcıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcılara kartopu örnekleme yöntemiyle ulaşılmıştır. Görüşme formları katılımcıların sosyo-kültürel arka planları göz önünde bulundurularak hem Türkçe hem de Farsça olarak hazırlanmış ve katılımcıların talebine göre tercih ettikleri dildeki form kendilerine sunulmuştur. COVID-19 salgını nedeniyle görüşmeler internet üzerinden gerçekleştirilmiştir. Farsça olması talep edilen görüşme formları geri alındıktan sonra, verilen cevaplar araştırmacılar tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir. Bu süreçten sonra ise toplanan

⁶ Hürriyet, "İranlılar Konut Alımında Zirveye Yerleşti."

verilerin yorumlanması hedeflenmiştir. Tablo 2’de katılımcıların demografik özellikleri yer almaktadır.

	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Aylık Gelir Düzeyi (TL)	İran’daki Yaşam Yeri	Meslek
1	Erkek	40	Doktora Mezunu	6000	Erdebil	Akademisyen
2	Erkek	33	Doktora Mezunu	4500	Tebriz	Akademisyen
3	Erkek	43	Doktora Mezunu	4000	Urmiye	Öğretmen
4	Kadın	38	Yüksek Lisans Mezunu	3000	Tebriz	Tercüman
5	Kadın	33	Yüksek Lisans Mezunu	3000	Urmiye	Öğretmen
6	Erkek	35	Doktora Öğrencisi	5000	Horasan	Serbest Piyasa
7	Erkek	32	Yüksek Lisans Mezunu	6000	Tahran	Gazeteci
8	Kadın	31	Lisans Mezunu	1500	Tahran	Öğretmen
9	Erkek	49	Doktora Mezunu	5000	Tebriz	Akademisyen
10	Erkek	34	Yüksek Lisans Mezunu	2500	Urmiye	Serbest Piyasa
11	Kadın	36	Doktora Mezunu	3500	Tebriz	Kütüphaneci
12	Kadın	45	Doktora Mezunu	4000	Tebriz	Öğretmen
13	Erkek	37	Doktora Mezunu	6000	Tebriz	Akademisyen
14	Erkek	36	Doktora Mezunu	5500	Urmiye	Muhasebeci
15	Kadın	37	Doktora Mezunu	4000	Tahran	Akademisyen
16	Kadın	32	Yüksek Lisans Mezunu	5000	Tebriz	Ressam
16	Erkek	39	Doktora Mezunu	4500	Tebriz	Akademisyen
18	Kadın	40	Yüksek Lisans Mezunu	4000	Marağa	Öğretmen
19	Kadın	43	Yüksek Lisans Mezunu	5000	Tebriz	Akademisyen
20	Erkek	33	Yüksek Lisans Mezunu	4500	Urmiye	Akademisyen
21	Erkek	36	Doktora Mezunu	6000	Tebriz	Kimyacı
22	Kadın	41	Doktora Mezunu	10,000	Tahran	Psikolog

Tablo 2. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcıların cinsiyet açısından dağılımına bakıldığında, toplam 22 katılımcıdan 12’sinin erkek (%55) ve 10’unun kadın (%45) olduğu görülmektedir. Katılımcılar yaş bakımından değerlendirildiğinde, tüm katılımcıların yaş ortalamasının 32,8’e tekabül ettiği anlaşılmaktadır. Bu da Dünya Sağlık Örgütü’nün belirlediği standartlara⁷ göre, göç eden kitlenin yetişkin kategorisine girdiği anlamına gelmektedir. Tablo eğitim açısından incelendiğin-

⁷ “Definition of Key Terms,” *Dünya Sağlık Örgütü*, Son erişim: 28 Ağustos 2020, <https://www.who.int/hiv/pub/guidelines/arv2013/intro/keyterms/en/>.

deyse katılımcıların birinin lisans, geriye kalan 21 katılımcının ise lisansüstü derecesine sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların gelir düzeyi açısından aylık ortalama 4600 Türk Lirası değerinde bir gelire sahip oldukları tespit edilmiştir. Tablo katılımcıların Türkiye'ye göç etmeden İran'da yaşadıkları yer açısından okunduğundaysa genellikle başkent Tahran ile birlikte Azerbaycan'ın batısı (Urmiye) ve Azerbaycan'ın doğusu (Tebriz) illerinden gelenlerin sayısının çoğunlukta olduğu anlaşılmaktadır. Katılımcılar meslek açısından değerlendirildiğinde daha çok akademisyen ve öğretmen pozisyonlarında oldukları görülmektedir. Bu da katılımcıların büyük oranda yüksek eğitime sahip oldukları bilgisiyle beraber okunabilir.

3. Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi

Marshall'a⁸ göre, "göç bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketini içerir."

İnsanlar farklı nedenlerle göç etmekte ve söz konusu farklılıklar bütün göç sürecini etkilemektedir. Bir göçmenin, kendisini kabul eden nüfusa giriş koşulları ilgili tüm taraflar için büyük önem taşıyabilir. 'Göç deneyimi' ifadesi, farklı göç nedenlerinin sosyolojik bir bakış açısıyla incelenebilecek farklı sonuçlar ortaya koyacağını belirtmek için kullanılmaktadır. Örnek vermek gerekirse, bir devletin sınırları içerisinde göç eden bir kimseye siyasi bir mülteci aynı göç deneyimine sahip olmayacaklardır. Sığınmacılar özelinde konuşulacak olursa, birçok durumda bu grup kendilerini kabul eden ülke tarafından sağlanacak acil barınma, yiyecek ve adli yardım gibi özel hizmetlere ihtiyaç duymaktadır. Anavatanlarından uzaklaşmanın ve aile üyelerini arkada bırakmanın psikolojik travmaları da göç edenlerin yeni çevrelerine uyum süreçlerini karmaşık hâle getirebilir. Göçmen ifadesinin altını köle, sığınmacı, iş arayan veya farklı sebeplerle göç eden kişilerin doldurabileceği düşünüldüğünde, tek bir teorinin göç süreçlerini kapsamlı bir şekilde açıklayamayacağını anlamak kolaylaşır.⁹

İngiliz bir coğrafyacı olan Ernest Ravenstein, İngiltere ve Galler nüfus sayım verilerini kullanarak 'Göç Kanunları'nı (*Laws of Migration*) geliştirmiş

⁸ Gordon Marshall, *Sosyoloji Sözlüğü*, çev. Osman Akinhay ve Derya Kömürcü (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2011), 685.

⁹ "Migration," *Marriage and Family Encyclopedia*, Son erişim: 20 Temmuz 2020, family.jrank.org/pages/1170/Migration-Theories-Migration.html.

ve bu anlamda ilk göç teorisini ortaya koymuştur.¹⁰ Ravenstein'in vardığı sonuç, göçün bir 'itme-çekme' süreciyle şekillendiği yönündedir. Bir bölgedeki baskıcı yasalar, ağır vergilendirme gibi olumsuz şartlar insanları o bölgenin dışına 'iterken' söz konusu bölgenin dışında kalan ikinci bir bölgenin olumlu şartları da onları ilk bölgeden dışarıya, kendisine doğru 'çeker.' Ravenstein'in kanunları göçün birincil sebebi olarak dışarıdaki daha iyi ekonomik fırsatları göstermiş, mesafe arttıkça göçün hacminin azaldığını, göçün uzun bir hareketten ziyade evreler hâlinde gerçekleştiğini, nüfus göçlerinin iki taraflı olduğunu ve sınıf, cinsiyet ve yaş gibi etkenlerin, kişilerin hareketliliğini etkilediğini ortaya koymuştur.¹¹

Çağdaş göç teorilerinin temelinde Ravenstein'in sonuçlarının varyasyonları olduğu söylenebilir. Everett Lee, Ravenstein'in teorisini yeniden ele almış ve iç (itici) faktörlere daha fazla vurgu yapmıştır. Lee bunun yanı sıra, müdahil engellerin göç süreci üzerindeki etkisinin bir çerçevesini de oluşturmuştur. Mesafe, fiziksel ve siyasi engeller ve aile fertleri gibi değişkenlerin göçü geciktirebileceğini ve hatta tamamen engelleyebileceğini öne sürmüştür. Lee, göç sürecinin seçici olduğundan söz ederken yaş, cinsiyet ve toplumsal sınıf gibi değişkenlerin itme-çekme faktörlerini nasıl etkilediğine değinmiş, bunların aynı zamanda insanların müdahil engelleri aşma yetilerini şekillendirdiğinden bahsetmiştir. Dahası bireyin eğitim durumu, kendisini kabul eden nüfusa ilişkin önbilgiler, aile bağları gibi bireysel faktörler vb. göçü hızlandırabilir veya geciktirebilir.¹²

İtici ve çekici faktörleri açmak gerekirse; düşük üretim, işsizlik, kötü ekonomik şartlar, gelişim fırsatlarının eksikliği ve doğal felaketler insanları anavatanlarını terk etmeye zorlayabilir ve bunlar itici faktörler olarak ele alınabilir. Kişinin bulunduğu sınırları aşmak koşuluyla (ki bu, iç göç için başka bir şehir, dış göç için ise başka bir ülke olabilir) daha iyi iş imkânları, daha yüksek maaşlar, daha iyi çalışma şartları gibi faktörler de çekici faktörlere örnek gösterilebilir. Bu bağlamda, yakın dönemde gelişmekte olan ülkelerden İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Kanada gibi ülkelere çok sayıda göçün nedeni olarak daha iyi iş imkânları, daha yüksek maaşlar ve daha yüksek bir yaşam standardı yakalama şansı gösterilebilir.¹³

¹⁰ Elçin Deniz Ela Özcan, "Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme," *İş ve Hayat* 2, no. 4 (2017): 188.

¹¹ "Migration," *Marriage and Family Encyclopedia*.

¹² "Migration," *Marriage and Family Encyclopedia*.

¹³ Naresh Kumar ve A. S. Sidhu, "Pull and Push Factors in Labour Migration: A Study of Brick-Kiln Workers in Punjab," *Indian Journal of Industrial Relations* 41, no. 2 (2005): 222-223.

Yukarıda da değinildiği gibi, göç teorileri en nihayetinde bir 'itme-çekme' sürecini açıklamak üzere ortaya konmuşlardır. Ancak çağdaş göç teorileri arasında bir ayırım yapmak gerekirse, bu ayırım analiz düzeyleri üzerinden yapılabilir. Bu bağlamda göç süreci mikro düzey, orta düzey ve makro düzey olmak üzere üç başlık altında analiz edilebilir. Göç süreci mikro düzeyde ele alındığında bireysel değerler ve yine bireysel arzular ve değerler söz konusu olmaktadır. İtme-çekme teorisi, neoklasik mikro göç teorisi, davranışsal modeller ve sosyal sistemler teorisi göçü mikro düzeyde inceleyen teorilere örnek olarak verilebilir. Diğer yandan, göçü orta düzeyde analiz eden göç teorileri, bu analizlerini topluluklar ve sosyal ağlar üzerinden gerçekleştirirler. Sosyal sermaye teorisi, kurumsal teori, network (ilişkiler ağı) teorisi, birikimli nedensellik ve işgücü göçünün yeni ekonomisi (NELM) bu noktada temel teoriler olarak değerlendirilebilir. Son olarak göçü makro yapılar üzerinden değerlendiren teoriler, açıklamalarını ekonomi gibi toplumsal kurumlar üzerinden yaparlar. Bu düzeyde açıklama yapan temel teorilere neoklasik makro göç teorisi, göç sistemleri teorisi, dual işgücü piyasası teorisi, dünya sistemleri teorisi ve hareketlilik geçiş hipotezi örnek olarak verilebilir. Tablo 3, analiz düzeyine göre tanımlanmış göç teorilerini listelemektedir:

Mikro Düzey	Orta Düzey	Makro Düzey
Göçün Sebebi: Bireysel değerler/ arzular/beklentiler örn; yaşam şartlarının, sağlık şartlarının iyileştirilmesi	Göçün Sebebi/Göçün Sürmesi: Topluluklar/Sosyal Ağlar örn; sosyal bağlar	Göçün Sebebi/Göçün Sürmesi: Makro düzeydeki fırsat yapıları örn; ekonomik yapı (gelir ve istihdam alanlarındaki fırsat farklılıkları)
Temel Teoriler: - Lee'nin itme-çekme teorisi - Neoklasik mikro göç teorisi - Davranışsal modeller - Sosyal sistemler teorisi	Temel Teoriler: - Sosyal sermaye teorisi - Kurumsal teori - Network (İlişkiler ağı) teorisi - Birikimli nedensellik - İşgücü göçünün yeni ekonomisi (NELM)	Temel Teoriler: - Neoklasik makro göç teorisi - Göç sistemleri teorisi - Dual işgücü piyasası teorisi - Dünya sistemleri teorisi - Hareketlilik geçiş hipotezi

Tablo 3. Analiz Düzeyine Göre Tanımlanmış Göç Teorileri¹⁴

Daha önce de değinildiği üzere, tüm bu teoriler, indirgemeci bir şekilde de olsa, birtakım itici ve çekici faktörlere işaret etmektedir. Tabloda veri-

¹⁴ Thomas Faist, *The Volumes and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. (Oxford: Oxford University Press, 2000); Jessica Hagen-Zanker, "Why Do People Migrate? A Review of the Theoretical Literature," (Maastricht Graduate School of Governance Working Paper No. 2008/WP002, 2008); Ela Özcan, "Çağdaş," 206.

len örnekler üzerinden gidilecek olursa, orta düzeyde ilişkiler ağı teorisi, ağların göçmenlerin daha kolay konut, iş, koruma ve arkadaşlık bulmasını sağlamak gibi bir işleve sahip olduğunu öne sürmektedir.¹⁵ Göçmenleri, daha önce göç etmiş ancak göç ettiği yerden ayrılmış olanları ve göçmen olmayanları hem hedef hem de kaynak ülkede birbirine bağlayan ağlar¹⁶ bu bağlamda önemli olarak görülür. Yine bu açıdan bakıldığında, hedef ülkeye daha önce herhangi bir sebeple göç etmiş ağlardan haberdar olup bu ağlarla iletişim hâlinde bulunma durumu, göç etmeyi düşünen birey veya gruplar için bir çekici faktör olarak değerlendirilebilir. Makro düzeyde ise dünya sistemleri teorisi, göçün ekonomik anlamda küreselleşmenin ve ulusal sınırları aşan pazara girme durumlarının doğal bir sonucu olduğunu ortaya koymaktadır.¹⁷ Bu durumda da hedef ülkenin gelir veya istihdam alanlarındaki fırsat farklılıkları birer çekici faktör olarak görülebilir. Öte yandan, kaynak ülkenin sunduğu gelir ve istihdam şartlarıysa itici faktörler olarak ele alınabilir.

Everett Lee'nin çalışması, göç olgusunun hem kalkış hem de varış noktalarında karşılaşılan olası sorunları anlama gayreti olması bakımından önemlidir. Ona göre hem kalkış hem de varış yerleri içinde bireyleri iten ve çeken çok sayıda etmen vardır. Söz konusu etmenler pozitif (+) ve negatif (-) olarak belirtilmiştir. Bunların dışında bireylerin kayıtsız kaldıkları etmenler (0) de belirtilmiştir. Bu etmenlerin bazıları bireyleri aynı derecede etkilerken diğerleri bireyleri farklı biçimlerde etkiler. Örneğin, iyi bir iklim herkes tarafından çekici olarak kabul görülürken kötü iklim itici gelir. Fakat sağlıklı bir eğitim sistemine sahip bir okul bir baba için pozitif (+) değere sahipken çocuğu olmayan bir aile için negatif (-) değer taşıyabilmektedir. Bir ev sahibi için yüksek vergi negatif (-) değer taşırken bu durum bir çocuk için nötr (0) değerdedir.¹⁸

Göç eden bireyin yaşam döngüsü içinde yer aldığı konum önemlidir. Genç ve meslek edinme çağında olan bireyler risk almaya müsaittir. Bu profil-

¹⁵ Ivan Light, Parminder Bhachu ve Stavros Karageorgis, "Migration Networks and Immigrant Entrepreneurship," içinde *Immigration and Entrepreneurship: Culture, Capital, and Ethnic Networks*, ed. Ivan Light ve Parminder Bhachu (New Brunswick, Londra: Transaction Publishers, 1990), 2.

¹⁶ "A Brief Overview of Theories of International Migration," GLOPP, Son erişim: 14 Haziran 2020, http://www.glopp.ch/C1/en/multimedia/C1_pdf1.pdf.

¹⁷ GLOPP, "A Brief Overview of Theories of International Migration," Immanuel Wallerstein, *The Modern World System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century* (New York: Academic Press, 1974).

¹⁸ Hüseyin Bal, *Kent Sosyolojisi* (Bursa: Sentez Yayınları, 2018), 132.

deki kimselerin önlerinde en iyi şekilde değerlendirmeyi arzu ettikleri bir zaman dilimi bulunmaktadır. Dolayısıyla bu grupta göç etme olasılığı yüksek olacaktır. Hâlbuki yaşam döngüsünün sonuna yaklaşan bireylerin beklentileri daha farklıdır¹⁹ ve buna bağlı olarak göç süreçlerinden mümkün olduğunca uzak kalmayı tercih edebilirler.

Göç süreçlerini açıklamaya çalışan teoriler, açıklamalarını göç olgusuyla ilintili farklı açı ve boyutları öne çıkararak yapmaktadır. Bu teorilerden biri ilişkiler ağı teorisi. Yukarıda da kısaca değinilen bu teoriye göre, ilişkiler ağı göç edilecek noktada bulunan eski göçmenler, henüz göç etmemiş yeni göçmenler ve göçmen olamayan bireyler arasındaki; soydaşlık, ortak köken, aynı ülke vatandaşı olma ve dostluk bağlarından meydana gelen bireyler arası bağlantıları ifade eder. Söz konusu ilişki ağları, uluslararası göçü ilgilendiren unsurlardır. Bu ilişki ağları temelde insanların gerek duyduklarında yardım alabilecekleri, iş arayışı gibi konularda kolaylıkla başvurabilecekleri bir tür toplumsal sermayedir.²⁰ Bu ilişki ağlarının giderek göçmen gönderen ülkelerin diğer katmanlarına da hızlı bir şekilde yayılması bu sürecin kaçınılmaz sonuçlarındadır.²¹ Göç süreci ekonomik açıdan ele alındığında, yeni bir ülkeye ilk kez ayak basan göçmenler yardım alabilecekleri bir ilişki ağı olmadığı durumda yüksek masraflara katlanmak zorunda kalabilmektedir. Fakat bunun tersi düşünüldüğünde, yani eski göçmenleri izleyen yeni göçmenler için dostluk ve soydaşlık temelinden hareket edilerek onlara yardım edildiği varsayıldığında, göç maliyetlerinin düşmesi söz konusu olabilmektedir. Öyle ki, Massey vd.²² sosyal ağlar sayesinde azalan risklerin yanı sıra, azalan masraflardan da söz ederler. Bu da göç hareketinin kartopu misali eski göçmenden potansiyel yeni göçmene yayılarak çığ gibi büyümesine sebebiyet verebilmektedir.

Göçmenlerin kaynak ülkeden hedef ülkeye giriş sağladıkları kanallar olarak işlev gösteren göç ağlarının kaynak ülkeye geri dönme veya hedef ülkede kalıcı yerleşim sağlama noktasında da önemli rol oynadığı bilin-

¹⁹ Bal, *Kent Sosyolojisi*, 142.

²⁰ Maja Cederberg. "Migrant Networks and Beyond: Exploring the Value of the Notion of Social Capital for Making Sense of Ethnic Inequalities," *Acta Sociologica* 55, no: 1 (2012): 59-72.

²¹ Nermin Abadan-Unat, *Bitmeyen Göç* (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002), 6.

²² Douglas S. Massey, Joaquin Arango, Graeme Hugo, Ali Kouaouci, Adela Pellegrino ve J. Edward Taylor, "Theories of International Migration: A Review and Appraisal," *Population and Development Review* 19, no 3 (1993).

mektedir.²³ Bu ağlar, hedef ülkeye daha önce göç etmiş grupların belirli bir bölgede barınma ihtiyaçlarını karşılayarak söz konusu bölgeyi daha sonra gelecek göçmen gruplarına tanıtmaya görevi görebilmektedir. Böylelikle, önceden göç etmiş gruplardan daha sonra göç eden gruplara bir sermaye aktarımı söz konusu olabilmektedir. Söz konusu sermaye sosyal olabileceği gibi yer yer ekonomik de olabilir. Bu durumda, daha sonra göç edecek gruplar, hedef ülkeye göç ettikleri zaman ülkenin hangi kentlerini ve bu kentlerin hangi semtlerini yerleşim için tercih edebileceklerini yoğun bir araştırma sürecine girmeden planlayabilirler. Kendilerinininkine benzer nedenlerden göç etmiş soydaşlarının hedef ülkedeki varlığını bilen sonraki nesil göçmenler, yeni ülkelerinde bir sorunla karşılaştıklarında bu ilişki ağlarından yardım talep edebilecekleri düşüncesiyle bir çeşit psikolojik rahatlık hissedebilmektedir. Bunun sonucunda ise belli göçmen gruplarının kümelendiği muhitler ortaya çıkabilmektedir.²⁴ Örneğin, 1961’de başlayan Türkiye’den Almanya’ya göçün sonucunda böyle bir durumla karşılaşmıştır. Berlin’in bir semti olan Kreuzberg, Türk nüfusunun yoğunluğu ve Türk kültürünün yaygınlığı nedeniyle “Küçük İstanbul” olarak da bilinmektedir. Yakın tarihten bir örneğe Ankara’nın Altındağ ilçesinde yoğun olarak yaşayan Suriyeliler üzerinden gösterilebilir. Altındağ’ın Ulubey Mahallesi yerel halk tarafından sıklıkla “Küçük Halep” olarak anılmaktadır.²⁵ Bu süreçlerde göç ağlarının önemli bir organize edici etkisinin olduğundan söz etmek mümkündür.

Öte yandan, bir “gettolaşma” süreci olarak da okunabilecek bu örnekler sonucunda hedef ülkeye sosyal uyum sorunu kendini gösterebilir. Çoğunlukla grup içindeki üyelerle geliştirilen ilişkiler sonucunda, göçmenlerin başta hedef ülkenin dili olmak üzere, o ülkede varlıklarını sürdürebilmeleri için gerekli olan her türlü beceriyi edinmeleri sekteye uğrayabilir. Bu durumda da hedef ülkenin sosyal yaşantısına ayak uyduramadıkları gerekçesiyle yerel halk tarafından göçmen gruplara karşı olumsuz tutumlar geliştirilebilir.

²³ Faist, *The Volumes and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*.

²⁴ Stephen Castles ve Mark J. Miller, *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*, çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut (İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008), 39.

²⁵ “Küçük Halep Altındağ Neden Karıştı?” *Hürriyet*, Son erişim: 27 Mart 2022, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kucuk-halep-altindag-neden-karisti-41872845>.

Vural²⁶ göç edenler arasındaki bilgi alışverişini ve genel olarak göç sürecini kolaylaştıran kanallar olması sebebiyle ağların önemli olduğunu belirtmiştir. 21. yüzyılın gelişen altyapı imkânları ilişki ağlarının daha önceki dönemlere göre daha kolay kurulabilmesini sağlamıştır. Dijital çağın sunduğu imkânlardan olan göçle ilgili Facebook ve WhatsApp grupları, YouTube kanalları, blog siteleri vb. daha önce bir ülkeye göç etmiş ve yerleşmiş bireylerle aynı ülkeye göç etmeyi planlayan ancak kafasında soru işaretleri olan potansiyel göçmenleri pratik bir şekilde bir araya getirmekte ve göç süreçlerini hızlandırmaktadır. Bu sosyal medya platformlarında hedef ülkenin yasaları, kültürleri, ekonomik koşulları, eğitim sistemi gibi konular etraflıca tartışılarak tarafların bilgi alışverişi yapabilmelerine imkân tanınmaktadır.

İlişkiler ağı teorisinin en güçlü yanlarından biri, göç süreçlerini yapısal olarak açıklarken bir aktör olarak göçmenin bireyselliğini göz ardı etmemesidir. Çağlayan'a²⁷ göre,

Bu yaklaşım, yapılacak olan analizde sadece yapısal etkenleri göç nedeni olarak değerlendirmekle kalmamayı, bireysel etkenleri de göç nedeni olarak analize katmayı mümkün kılmaktadır. Çünkü bu kavram, bir yandan geniş bir bakış açısı geliştirmeye imkân verirken bir yandan da çok faktörlü ve işler bir analize yönelmeye de imkân tanımaktadır. Bu bağlamda kavram göçü, göç alan ve göç veren ülkeler özelinde anlamaya ve anlamlandırmaya olanak sağlamaktadır.

Araştırmanın kuramsal çerçevesinin şekillendirilmesi için yapılmış olan pilot çalışma sonrasında ortaya çıkan temalar, itme-çekme ve ilişkiler ağı teorilerinin mevcut çalışmayı açıklama noktasında uygun olduklarını ortaya çıkarmıştır.

4. Göç Kaynağı Olarak İran

İran'ın resmi adı İran İslam Cumhuriyeti'dir. İran doğuda Pakistan ve Afganistan; kuzeyde Türkmenistan, Hazar Gölü, Azerbaycan ve Ermenistan; batıda Irak ve Türkiye; Güneyde de Basra Körfezi ile çevrelenmiş bir ülkedir. 1,648,000 kilometrekarelik bir coğrafyaya yayılan İran'ın nüfusu ise

²⁶ Devrim Gül Vural, "Uluslararası Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti," (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007), 15.

²⁷ Savaş Çağlayan, "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi," *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 17, (2006): 88.

en son yapılan 2016 nüfus sayımına göre, 83 milyondur.²⁸ Ülkede Türkler, Kürtler, Araplar ve Beluçlar gibi birçok etnik grup bulunmaktadır. Öte yandan, İran'daki etnik grupların sayısı ve oranı konusunda İran İstatistik Merkezi'nin net istatistikler sunmadığı bilinmektedir. Ülkenin resmi dili Farsçadır. Ülkenin resmi dini ise İslamiyet'in Şiiilik mezhebidir.²⁹

İran'da Şiiilik ve 12 imam inancı, devletin resmi doktrini olmanın dışında, toplumda da özellikle ülkenin orta ve Kuzey bölgelerinde, çok güçlüdür. Sünnilik inancıysa ağırlıklı olarak ülkenin Kuzey Batısındaki Kürtler ile Pakistan sınırındaki Beluciler ve Horasan eyaletinde yerleşik Türkmen aşiretleri arasında yaygındır. 83 milyon nüfusa sahip olan ülke, hem etnik hem de mezhepsel bakımdan büyük çeşitlilik göstermektedir.³⁰

İran, 1979 yılında gerçekleşen İslam Devrimi sonrasında seküler yapıdan uzaklaşarak teokratik bir siyasal rejime geçiş yapmıştır. Yeni din temelli rejimin temelleri atılmış ve toplumsal dokuda da buna uygun bir düzen hızla inşa edilmiştir. İran'ın idari yapısı 1979 İslam Devrimi'ni takiben uygulamaya sokulan teokratik anayasaya dayanmaktadır ve günümüze kadar da büyük ölçüde aynı kalmıştır. Yalnızca 1989'da devrimin öncüsü sayılan Ruhullah Humeyni'nin ölümünden önce kendi isteği ile anayasada bazı değişiklikler yapılmıştır. Teokratik bir rejime sahip İran'da Kur'an temel yasal kaynak olarak görülmektedir. Anayasaya göre; tüm sivil, siyasi, cezai, idari, ekonomik, askeri, kültürel, finansal ve diğer yasa ve düzenlemeler İslami kriterlere uygun olmalıdır.³¹

Uluslararası dinamiklerin de etkisiyle İran'ın ekonomik ve sosyal durumdaki çalkantı ve gerilimlerin artmasıyla birlikte, özellikle son yıllarda halkta başka ülkelere göç etme eğilimi artış göstermeye başlamıştır. İran'da son zamanlarda göç oranının artış göstermesi göçün beraberinde kendi zorluklarını da getirdiği bilgisiyle beraber okunduğunda, konunun bilimsel bir incelemeye ihtiyaç duyduğu anlaşılmaktadır. İran'dan göçün hedefinin genellikle ABD, Kanada, İngiltere gibi Batılı ülkeler olması önemlidir ancak bu çalışmanın kapsamını İran'dan (yine Batılı yaşam pratiklerinin

²⁸ "İran'ın Nüfusu 83 Milyon Oldu," *Radio Farda*, Son erişim: 18 Ağustos 2020, <https://www.radiofarda.com/a/30096910.html>.

²⁹ "İran Etnik Gruplarının Siyasi Coğrafyası," *Ensani*, Son erişim: 11 Ocak 2022, <http://ensani.ir/fa/article/10950/جغرافیای-سیاسی-اقوام-ایرانی>.

³⁰ "Siyasal Sistemler: İran İslam Cumhuriyeti," *Uluslararası Politika Akademisi*, Son erişim: 18 Ağustos 2020, <http://politikaakademisi.org/2014/12/24/siyasal-sistemler-iran-islam-cumhuriyeti/>.

³¹ "Siyasal Sistemler: İran İslam Cumhuriyeti," *Uluslararası Politika Akademisi*.

sıklıkla gözlemlendiği) Türkiye'ye gelen göçmenler ve bunlar arasında da konut satın alan ve temelli yaşamayı planlayan grup oluşturmuştur. Bir sonraki başlık altında araştırmanın bulguları tartışılacaktır.

5. Araştırmanın Bulguları

5.1. Kaynak Ülke Olarak İran'dan Türkiye'ye Göçü Etkileyen Temel Faktörler

Çalışmanın bulgularına geçmeden önce, 2018 yılı itibariyle Türk vatandaşlığına geçmeyi kolaylaştıran yasa değişikliğine bakmak yerinde olacaktır. Türk Vatandaşlığı Kanununun uygulanmasına ilişkin yönetmelikte değişiklik kararı 19.09.2018 tarih ve 106 sayılı karar ile Resmî Gazetede yayınlanmıştır. Söz konusu kararda yatırım tutarında yapılan değişiklikler şu şekildedir: En az 2,000,000 Amerikan doları tutarında sabit sermaye yatırımı gerçekleştirilme şartı, 500,000 Amerikan dolarına indirilmiştir. En az 1,000,000 Amerikan doları tutarında taşınmaz tutarı 250,000 Amerikan doları veya karşılığı döviz/Türk Lirasına düşürülmüştür. En az 100 kişilik istihdam oluşturma şartı 50 kişiye düşürülmüştür.³² Söz konusu kolaylaştırıcı şartlar İranlı vatandaşların Türkiye'ye göçlerini sağlamakta çekici bir etmen rolü oynamıştır.

Katılımcılardan alınan cevaplara dayanarak İran'dan Türkiye'ye göçü etkileyen faktörler incelenmiş ve birçok önemli olduğu düşünülen bulgu elde edilmiştir. Ancak bunlardan en temel ve belirleyici olanlar, Türkiye ve İran'ın kapalı/açık toplum açıklamalarında nerede durduğu ve her iki ülkenin genel ekonomik koşulları olmuştur. Bu bölümde, başta bahsi geçen iki boyut olmak üzere, çalışmanın sağladığı verilerden hareketle oluşturulan temalar katılımcılardan doğrudan aktarılan alıntılar eşliğinde yorumlanmaya çalışılacaktır.

5.1.1. Yarı Açık Toplum

Kapalı toplumlar genellikle büyük toplumsal eşitsizlikler içerir. Eşitsizlik, kapalı toplum aktörlerinin kendi elleriyle yaratılır. Bu düzenin ana kaynağı olarak devletin ekonomik kaynaklar üzerinde sağladığı mutlak hâkimiyet ve yüksek oranda vergiler gösterilebilir. Devlet, vergiler aracılığıyla üretilen emeğin önemli bir miktarına el koyarak bunları kendine doğru çeker. Daha

³² "Türk Vatandaşlığı Başvurusu, 2018," 4M Danışmanlık, Son erişim: 28 Ağustos 2020, <https://www.4m.com.tr/turk-vatandasligi-basvurusu/>.

önemlisi, bunu kendisine yakın gruplara dağıtır. Bu dağıtma süreçleri ihaleler, teşvikler, kotalar, ruhsatlar, yolsuzluklar şeklinde gerçekleşebilir.³³ Bu tür toplumlar bireyin yaptıklarını denetler, gerekirse engeller ve baskıcı yaptırımlar uygular.

Ata'nın³⁴ tanımlamasına göre, kapalı toplum, belirli bir amaç için oluşmuş veya oluşturulmuş ve kendi dışındaki topluluklarla var olan ilişkileri mümkün olduğunca minimal düzeyde tutmak isteyen topluluklara denir.

Kapalı toplumlarda (diğer bir ifadeyle, eleştiriye ve özeleştiriye açık olmayan toplumlarda), bireyin eleştiri hakkı farklı gerekçelerle kısıtlamaya uğrar. Toplum, devletin şahsında 'yüce varlık' için kendi yaşamını, malını, mülkünü, emeğini feda eder. Bu varlık bazen din, bazen vatan, bazen millet, bazen devlet olabilmektedir. Kapalı toplumlarda 'fedakârlık' yönetimin, toplumu motive etmek için kullandığı kavramdır. Kapalı toplumlarda toplum yüce değerlere şartlandırıldığı için, somut ve nesnel karşılığı olmayan yüce varlıklara bir şeylerini feda eder. Kültür, din, eğitim; kısaca toplumsal kurumların tamamı toplumu buna koşullandırmak için seferber edilir. Bu fedakârlıktan meydana gelen şeyleri toplayanlar, sürekli devlet otoritesine hükmeden, devlete yakın olan kesimler olmaktadır.³⁵ Devlet, kapalı toplumlarda siyasi, kültürel, iktisadi ve dini tüm güç kaynaklarını kendi elinde bulundurur. Güç kaynağı sayılan tüm alanlar toplumun elinden alındığı için toplum, devlet erkinden korkan bir yapı hâlini alır. Devletin tüm olanakları devlet yönetimini ele geçirmiş yöneticilerin inisiyatifine ve merhametine bırakılmıştır.³⁶

Günümüzde dünyanın birçok yerinde teknolojinin gelişmesi ve sanayileşmenin bir sonucu olarak kapalı toplum kavramı eski geçerliliğini koruyamamıştır, çünkü söz konusu gelişmeler sayesinde toplumlarda sosyal hareketlilik imkânı artmıştır ve toplumlar 'yarı açık' ve 'açık' sıfatlarıyla ifade edilmeye daha uygun olmuştur.³⁷ Bu doğrultuda İran toplumunu da (kapalı veya açık olmaktan ziyade) yarı açık olarak nitelendirmek daha isabetli olur.

³³ Ömer Çaha, *Açık Toplum Yazıları* (Ankara: Liberte Yayınları, 2004), 6.

³⁴ Asiye Ata, "Türk Sinemasında Açık Toplum ve Kapalı Toplum Eleştirisi" (Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), 22.

³⁵ Çaha, *Açık Toplum Yazıları*, 5.

³⁶ Çaha, *Açık Toplum Yazıları*, 6.

³⁷ Khaladi Samad ve Feredooni Fatemeh, *Göç ve Göç Kuramları*, <http://pajooho.ir/>.

Yukarıda verilen bilgiler ışığında bireysel özgürlüklerin kısıtlanması ile ilgili katılımcılardan birinin görüşü şu şekilde olmuştur: “Siyasi ve toplumsal baskılar, birey hayatının ve kişisel tercihlerin devlet tarafından kısıtlanıp ihlal edilmesi, ifade hakkının tanınmaması ve ana dilde eğitimden yoksun bırakılmak beni ülkeyi terk etmeye zorladı.”

Katılımcılardan biri bireysel özgürlükler açısından Türkiye ile İran arasında bir karşılaştırma yapmış ve şöyle demiştir: “Türkiye bireysel özgürlükler bakımından İran'a göre daha iyi bir konuma sahiptir. Kişi özel davranışlar ve zevk açısından daha özgürdür. Toplumsal huzur daha iyi sağlanmıştır.”

Bir diğer katılımcı İran'dan göç nedenlerini şu ifadelerle açıklamaya çalışmıştır:

İran'da özel siyasi şartlar ve totaliter rejimin olması, özellikle rejimden farklı düşünen kişiler üzerinde yoğun baskı uygulanması, aynı zamanda Fars olmayan milletlere uygulanan baskı, ana dilde eğitimin yasaklanması, iş, ruhsal ve toplumsal güvenliğin sağlanamaması Türkiye'ye göç etmemi sağlayan nedenlerin başında gelir.

İran'daki yaşantısını Türkiye'deki yaşantısıyla karşılaştıran kadın görüşmelerden biri de temel hak ve özgürlükler üzerinden Türkiye'nin görece daha fazla açık toplum özellikleri sergilediğini vurgulamıştır:

Benim ülkemde kadın olmak çok zordur. Ben kendimi ve istediğimi yaşayamıyorum. Her şey kapalıdır. Duygular, istekler, haklar... Ben bu ülkede geleceğimi çok karanlık gördüm ve bu yüzden tek çare olarak aklıma göç etmek geldi. Türkiye'yi seçtim ve memnunum. Türkiye'de dilediğim gibi giyinebiliyorum mesela.

Giyim konusuna yapılan vurgu akıllara İran'da yaşanan “Beyaz Çarşamba” eylemlerini getirebilir. Bu eylemlerde bir grup kadın, ellerinde veya boyunlarında beyaz eşarplarla çarşamba günleri İran'ın farklı yerlerinde kendi video ve fotoğraflarını çekip bunları sosyal medyada paylaşmış, bunun sonucunda çok sayıda kişi gözaltına alınmıştır. Beyaz Çarşamba hareketinde, “Başörtümüzü başımızdan çıkaracağız ve siyahlığa ve zorlamaya karşı protesto sembolü olarak beyaz şalı seçeceğiz” ifadesi kullanılmıştır.³⁸ Bu tarz

³⁸ Majoob Niki, “Beyaz Çarşambalardan Enghelab Sokağının Kızlarına,” BBC, Son erişim: 13 Ocak 2022, <https://www.bbc.com/persian/42857629>.

talepler devlet tarafından baskılandığı için farklı ülkelere göç konusu bir çözüm yolu olarak belirebilmektedir.

Katılımcılardan toplanan verilere bakıldığında, kapalı veya yarı açık toplumun özellikleri olarak bilinen siyasal ve toplumsal baskılar, sınırlandırılmış bireysel özgürlükler, kişisel alanın devlet tarafından kısıtlanması, sosyal hareketlilik imkânının liyakata göre olmaması ve toplumsal eşitsizliklerin fazla oluşu İran örneğinde de görülmektedir. Toplanan veriler genel itibarıyla vatandaşların ülkelerini sevdikleri ancak yukarıda bahsedilen anti-demokratik sebepler sonucunda ülkeyi terk etmeyi son çare olarak gördüklerini ortaya çıkarmıştır.

5.1.2. Dengesiz Ekonomik Koşullar

1979 İslam Devrimi, İran'da yüzyıllardır süregelen monarşiyi sonlandırdığı gibi ciddi toplumsal bir kökten değişim ve dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Fakat 1979 Devrimi ile birlikte ekonomideki devletçi anlayışın değişmemesi ve bu doğrultuda serbest piyasa ekonomisinin tam anlamıyla oturmaması, İran ekonomisinin temel sorunlarından birisidir. Petrol eksenli İran ekonomisi, monarşi dönemindekinden çok da farklı bir durumda değildir ancak sistem bu kez İslami düzenin koyduğu kurallara göre biçimlendirilmiştir. Devrimden bir sene sonra Irak'la başlayan savaş, hızlı nüfus artışına karşın azalan petrol gelirleri, dış politikanın 'Batı karşıtlığı' üzerine inşa edilişi ve uluslararası arenadan dışlanmışlık İran ekonomisinin hızla daralmasına sebebiyet vermiştir.³⁹

Dünyadaki politik ve ekonomik dalgalanmalar neticesinde meydana gelen gelişmelerden İran'ın iç piyasasının hızlı bir şekilde etkilenmesi, ülkenin ekonomisini kırılgan bir duruma sürüklemiştir. 1979-1981, 1986-1989 ve 1993-1999 senelerinde dünya çapında vuku bulan petrol fiyatlarındaki hızlı düşüş, ülke ekonomisinde durgunluğa ve gerilemeye neden olurken 1982-1985, 1990-1992 ve 2000-2005 senelerinde dünyada yükselen petrol fiyatlarından İran ekonomisi büyük kazanç elde etmiştir. Kısa zaman dilimlerinde gerçekleşen bu ani dalgalanmalar sağlam ve etkin bir ekonomik altyapı olmaması sebebiyle uzun vadeli kazançlara dönüştürülememiş, aksine iç pazardaki tüketim dengesizliği çoğu zaman enflasyonun artmasına da sebep olmuştur.⁴⁰

³⁹ James Philips, "İran'ın Kuşatılması," çev., Cahide Ekiz, *Avrasya Dosyası*, no. 2 (1995): 147.

⁴⁰ Seçkin Berber, "İran'ın Ekonomi Politikası, Yaptırımların Etkisi ve İnkilemleri," *Bilge Strateji Dergisi* 5, no. 9 (2013): 75.

Ekonomik ve siyasi yaptırımların bölgesel ve uluslararası anlaşmazlıklarda bir baskı aracı olarak kullanılması devletlerin 1960'lar ve 1970'lerde en çok tercih ettikleri eğilimlerden olmuştur. Bu doğrultuda nükleer faaliyetleri nedeniyle İran 2011 yılından bu yana ABD ve Avrupa Birliği üyesi 11 ülkenin ekonomik yaptırımlarına maruz kalmıştır. Bu durum ülkenin dengesiz ve kırılgan ekonomik yapısını her geçen gün daha da kötü duruma sürüklemiştir.⁴¹

Söz konusu yaptırımlar sonrasında ihracat azalmış, 2014'te %26 olan GSYH oranı 2015'te %23'e gerilemiştir. İran Merkez Bankası'na göre, GSYH'ye en büyük katkıyı sağlayan petrol ihracatı, yaptırımlar döneminde yıllık %12 gibi yüksek bir oranla düşüş göstermiş ve bu durum toplam GSYH'nin de her yıl %10'a yakın azalmasına yol açmıştır. Dolayısıyla İran ekonomisinin ana hattını oluşturan petrolde yaşanan düşüş, ülkenin genel ekonomik dengesini olumsuz yönde etmiştir.⁴²

Eghtesadnews'un⁴³ raporuna göre, çalışmanın yapıldığı 2020 senesine doğru gelindiğinde de ekonomik koşulların iyileşmediği görülmektedir. Öyle ki, 2019 yılında açıklanan istatistikler yılın ilk aylarında İran'da ithalat ve ihracat oranlarındaki düşüşe işaret etmektedir. Gümrük istatistikleri, 2019 yılında İran'ın ihracat oranlarının bir önceki yıla göre 3 milyar dolar azaldığını göstermektedir. Petrokimya, doğalgaz kondensatı ve diğer emtia gruplarında 2018'e oranla ağırlık ve değer açısından bir düşüşle karşı karşıya kalınmıştır. Dolayısıyla, yaptırımlar ekonomiyi olumsuz yönde etkilemekte ve işsizliği artırmaktadır. Bu durumun sonuçlarından biri de ülke geneline sirayet eden ekonomiye karşı güvensizlik ve bunu takiben farklı alternatiflere yönelmek olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcılardan biri İran'ın dengesiz ve kırılgan ekonomik durumunu şu ifadelerle açıklamıştır:

Ülkemizin ekonomik durumu hiç güvenilir değil, özellikle dövizin bu kadar dengesiz artışı ve bazen inişi bizi iyice köşeye sıkıştırıyor, ticaret planlarımızı yerle bir ediyor. Param olduğu hâlde yatırım yapmaktan

⁴¹ Berber, "İran'ın...", 78.

⁴² "Ambargo Sonrası İran Ekonomisi ve Ticari Etki Analizi," *DEİK*, Son erişim: 11 Ocak 2022, https://www.deik.org.tr/uploads/ambargo_sonrasi_iran_ekonomik_ve_ticari_etki_analizi.pdf.

⁴³ "İran'ın Ekonomik Krizinde Yaptırımların Rolü," *Eghtesadnews*, Son erişim: 11 Ocak 2022, <https://www.eghtesadnews.com/ناريا-داصتقا-دوكررد-اه-مهرتو-ش-تقز-57/155695-سی-سارو-داصتقا-ش-خ>.

korkuyorum, düzeleceğini de pek umut etmiyorum. Çareyi ülkeyi terk etmekte gördüm, en azından Türkiye, İran'a göre daha iyi durumda.

Diğer bir katılımcı kötü ekonomik durumu şu aşağıdaki ifadelerle aktarmıştır:

Ben İran'da istihdam edilmeyi denedim fakat ülke ekonomisinin kötü olması nedeniyle istihdam başvuruları çok fazladır ve ayrıca sınavların ve seçilme işlemlerinin güvenli olduğunu düşünmüyorum. Özel sermaye de yok, olsa bile bu şartlarda kimse risk etmez, yani nereden baksan gelecek belirsiz, hele Batı ülkelerinin uyguladığı ambargolar işi iyice kötüye ve belirsizliğe götürmüştür. Bence bu ülkeden kaçan kurtulur.

Bir diğer katılımcı da yaptırımlarla bağlantılı olarak şu ifadelere yer vermiştir:

İran'da ekonomik bir faaliyet yapmak için herhangi bir sistem yok, bu ülkede çok şanslı ve nüfuzlu olmak gerekiyor ve ben geleceğe dair ekonomik bir parlaklık göremiyorum, çünkü bu mümkün değil. ABD ve Batı ülkeleri tarafından giderek daha fazla yaptırım uygulanmakta ve bu da ekonomiyi felç etmiştir. Biz dünya ekonomisinden çok geride kaldık, petrol satıp para almak yöneticilere bir fayda sağlasa da halk bundan pek pay alamıyor. İşte bu durumda bence daha iyi ülkelere göç etmek yeni ve umutlu bir hayat kurmak tek yoldur. Ben bu ülkede yaşamak, ekmeğe muhtaç olmak istemiyorum.

Çalışmanın kuramsal çerçevesinde de değinildiği gibi, itici faktörleri açmak gerekirse; düşük üretim, işsizlik, kötü ekonomik şartlar, gelişim fırsatlarının eksikliği ve doğal felaketler insanları anavatanlarını terk etmeye zorlayabilir ve bunlar itici faktörler olarak ele alınabilir. Söz konusu itici faktörler İran ve mevcut çalışma özelinde ele alındığında, İran'da göçü etkileyen faktörlerin başında; düşük üretim oranları, yüksek işsizlik oranları, kötü ekonomik şartlar ve gelişim fırsatlarının eksikliği görülmektedir. Bu da büyük oranda çalışmanın kuramsal çerçevesinde aktarılan argümanlarla örtüşür niteliktedir.

5.1.3. Eğitim Sisteminde Gözlemlenen Aksaklıklar

İran'da üniversite sıralarının boş kalmasına rağmen, yurt dışında eğitim görmeyi, seyahat etmeyi ve ülkeden ayrılmayı hayal eden çok sayıda genç yetişkin vardır. Buradan çıkarılacak sonuç; genç ve işsiz olup geleceğe dair umutsuzluk taşımamanın büyük üniversitelerde okumak, iyi bir işe ve parlak bir geleceğe sahip olmak, müreffeh bir yaşam sürmek gibi bireysel hedefleri ortadan kaldırmadığıdır. Mevcut çalışmada bu durumun bir yansıması olarak ilerlemenin ve mutluluğa ulaşmanın tek yolu olarak İran'ı terk etmek ve yurt dışında okumak görülmüştür. Bununla birlikte, İran'da ilerleme fırsatının hak eden insanın elinden alındığını ve ülkede kalma umutlarının olmadığını söyleyen öğrenci adayları vardır. İran Millî Eğitim Bakanlığı'nın verdiği istatistiklere göre, 60,000'den fazla öğrenci İran dışında eğitim almaktadırlar.⁴⁴

İran'da Javadzadeh⁴⁵ tarafından yapılan bir çalışmada İranlı elit öğrencilerin Amerikan üniversitelerine göçünün toplumsal nedenleri araştırılmıştır. Araştırma bulgularına göre, göç eden genç öğrencilerin çoğu İran'daki yaşam tarzını beğenmemektedir. Araştırmanın bir başka bulgusuna göre, İran'da yaşam tarzını iyileştirmek ('modernleştirmek') yurt dışına öğrenci göçünü büyük oranda azaltacaktır. Bu çalışmada incelenen değişkenlerden biri göç eden öğrencilerin sosyal sınıfları olmuştur. Göçmenler daha çok orta-üst sınıf ve üst sınıfa aittirler. Çalışma ayrıca toplumsal yapının göç üzerindeki etkisini dikkate almıştır. Elde edilen sonuca göre, "ülkenin yürütme ve bilimsel merkezlerinin idari yapısı ve süreci" ve "İran'ın yürütme yasaları" öğrencilerin eğitim için yurt dışını tercih etmelerinde doğrudan etkilidir. Ayrıca öğrencilerin İran'da gerekli refaha ve sosyal aktivite özgürlüklerine sahip olmamaları da göçü tetikleyen diğer faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Söz konusu etmenler itme-çekme teorisine bakıldığında ülkenin itici etmenleri olarak kabul edilebilir. Katılımcılardan birinin ifadeleri şu şekildedir: "Türk olduğum için bize en yakın kültür olduğunu düşünerek ve sanat, eğitim seviyesi yüksek ve genel olarak eğitim ücretleri uygun olduğu için Türkiye'yi tercih ettim."

Başka bir katılımcı İran'ın eğitim sistemi ile ilgili görüşlerini şu ifadeleri üzerinden aktarmıştır:

⁴⁴ "Türkiye'ye Göçün Nedenleri," *Tasnim*, Son erişim: 20 Ağustos 2020, <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1394/12/11/>.

⁴⁵ Parviz Javadzadeh, "İran Elitlerinin Amerika'ya Göçünün Toplumsal Nedenleri," *Kültürel Yönetim Dergisi* 9, no. 28 (2015): 98.

Ülkemin son zamanlarda eğitimin bazı alanlarında bilimsel başarılarla ulaştığını söylemem lazım fakat genel olarak baktığımızda ülkenin birçok okullarında eğitim durumu çok iyi değil, özellikle sadece eğitimin kendisi iyi değil. Öğrencilik, gençlik dönemidir; sosyal aktiviteler ve eğlenceler çok kısıtlı, neredeyse suç sayılır, gençler kendilerini ifade edemiyorlar, bu yüzden ülkemizde imkânı olan tüm aileler çocuklarını eğitim için yurt dışına gönderiyorlar. Ben de Türkiye'yi eğitim için seçtim.

Diğer bir katılımcı pozitivist-rasyonel bir eğitim sistemine ihtiyaç olduğuna vurgu yaparak konuya ilişkin olarak şu ifadeleri kullanmıştır:

İran'da eğitim giderek kötüleşmekte, böyle bir eğitim sisteminde çocuk yetiştirmek istemem. Bütün konuları din ekseninde açıklamaya çalışıyorlar, ben açıkçası modern eğitim ve bilimselliği ön plana alan eğitimden yanayım, isteyen her türlü eğitimi alabilir. Fakat benim ülkemde tek tür eğitim söz konusu. O da hakimiyetin istediği eğitimidir. Ben böyle bir eğitim sisteminin herkese dayatılmasını kabul edemiyorum. Bu demokratik değil. Bu yöntemle ülke kalkınamaz ve her geçen gün daha da çöker ve çökmekte. Ben yakın zamanda da bu sorunun çözüleceğini düşünmüyorum. Tek tip eğitim sistemi bana yaşam alanı sağlamıyorsa ben ne yapabilirim? Başka ülkeyi araştırırım.

Katılımcılardan aktarılan doğrudan alıntılar incelediğinde, İran'ın eğitim sistemi ile ilgili eleştirilen hususlarının uluslararası göç olgusunu tetikleyen faktörlerden biri olduğu ortaya çıkmıştır.

6.2. Hedef Ülke Olarak Türkiye'nin İranlılar Tarafından Göç İçin Tercih Edilmesini Etkileyen Temel Faktörler

6.2.1. Açık Toplum

Popper'in⁴⁶ kavramsallaştırmasına göre, açık toplum birçok bireyin etkinliğine, üretkenliğine ve inovasyonuna dayanmakta ve parça parça yapılan sosyal mühendislik sonucunda beklenmedik bir şekilde gelişmektedir. Bu tür toplumlar, sosyal politikaların istenmeyen sonuçlar için denetlendiği, açıkça eleştirildiği ve söz konusu eleştiriler ışığında değişikliğe uğratıldığı

⁴⁶ Karl Raimund Popper, *The Open Society and its Enemies* (Londra: Routledge, 1945), Karl Raimund Popper, *The Poverty of Historicism* (Londra: Routledge, 1957).

toplumlardır. Açık toplumlar hem liberal hem de demokratik olmalıdır. Bunun bir sonucu olarak haklı eleştirilere cevap veremeyen yöneticilerin görevden alınabilmesi mümkün olmalıdır.⁴⁷

Kartaloğlu⁴⁸ 1980'lerden 2000'li yıllara kadar olan zaman diliminde Türkiye'nin şeffaf, denetlenebilir, bireysel özgürlüğe önem veren bir açık toplum özelliği sergileyip sergilemediğini incelemiş ancak söz konusu kavramın doğrudan Türkiye için uygulanamayacağını belirtmiştir. Diğer yandan, açık toplum kavramı tüketimcilik, mekânsal ayrışma ve toplumsal hareketler bağlamında ele alınarak okunmaya çalışılmıştır. Çalışmada, 1980'li yıllardan itibaren benimsenen neoliberal politikalarla birlikte artan yukarı yönlü mobilizasyon ve ulus devletin belirlediği tek kimlik politikasının zayıflaması gibi etkenlerden hareketle, Türkiye'nin yıllar içerisinde daha çok bir açık toplum örneğine işaret ettiğine değinilmiştir.

Katılımcılardan 17'si (%77) göç etmek için Türkiye'yi tercih etmelerinin sebebi olarak Türkiye'nin görece daha açık bir toplum yapısına sahip olmasını göstermişlerdir. Bu noktada bireysel hak ve özgürlüklerin nicelik ve nitelik bakımından üstünlüğü, demokratik toplum yapısı, devlet-birey arasında bireyi değersizleştirmeyen bir ilişkinin mevcudiyeti, özgür toplumsal yaşam gibi birtakım saptamalar yapılmıştır. Örneğin, bir katılımcı durumu şu sözlerle ifade etmiştir:

Türkiye bireysel özgürlükler açısından daha iyi bir noktadadır. Ben Türkiye'de birçok diğer milletler ve dini mezhepsel çeşitliliğe sahip insanlara rastladım ama ilginç olan, herkes istediği gibi yaşayabiliyor ve bu durumdan memnundurlar. Hatta zencilerin bu ülkede çok rahat ve herhangi bir aşağılanma yaşamamaları, özellikle halkın tahammülü beni çok şaşırttı. Türkiye'nin her ne kadar başka sorunları olsa da bu konuları aşması çok önemlidir. Keşke bizde de böyle olsaydı.

Burada üzerinde durulması gereken nokta, “özel davranışlar ve zevk açısından” bireyin daha özgür olmasıdır. Türkiye “mahalle baskısı” kavramına uzak olmayan bir toplumsal yapıya sahiptir. Bu bağlamda bireyin davra-

⁴⁷ “Open Societies and Closed Societies,” *Encyclopedia*, Son erişim: 23 Ağustos 2020, <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/dictionaries-thesauruses-pictures-and-press-releases/open-societies-and-closed-societies>.

⁴⁸ Hasan Kartaloğlu, “1990'lardan 2000'lere Türkiye'nin Toplumsal Dönüşümüne Yeniden Bakmak: Açık Toplum İnşası” (Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019).

nışları üzerinde toplumun örtük ya da açıktan etkisinin olduğunu söylemek mümkündür. Ancak Doğu ve Batı arasında bir yerde duran ve hem Doğulu hem de Batılı fikirleri bünyesinde barındıran bir toplumsal yapıya sahip olan Türkiye, İran gibi büyük ölçüde kolektivist bir görünüme sahip olmaktan ziyade bireycilik fikriyle de varlığını sürdüren bir ülkedir. Bir örnek vermek gerekirse, İran'da bir kadın ve erkeğin akrabalık veya evlilik bağı yoksa bir arada kamusal alanda bulunmaları 'uygunsuz' bir davranış olarak nitelendirilip hukuki yaptırımlara tabiyken Türkiye'de bir kadın ve bir erkeğin özel alan dışında bir arada bulunmalarını engelleyecek yasal herhangi bir uygulama söz konusu değildir. Bu görece daha özgürlükçü toplumsal görünüm, Türkiye'de "toplumsal huzurun" daha iyi sağlandığına dair bir algının oluştuğu şeklinde yorumlanabilir.

Katılımcıların cinsiyetlerinden bağımsız olarak Türkiye'nin demokratik görünümünü çekici bir faktör olarak değerlendirmesinin yanı sıra, özellikle kadınların bireysel hak ve özgürlüklere yaptıkları vurgu dikkat çekicidir. Bu durumların da yukarıda verilen örnekler çerçevesinde okunabileceği düşünülmektedir. Bir katılımcı bireysel özgürlükleri bir toplumsal cinsiyet kategorisi olarak kadınlık üzerinden şu şekilde değerlendirmiştir:

Bir bekâr kadın olarak güven, düzen ve saygıyı Türkiye'de daha yüksek seviyede yaşıyorum. Bizim ülkede kadınlar erkeklerden daha çok kapalı yaşamak zorunda. Dışarıda, sokakta, diğer halka açık yerlerde kapanmak zorundayız, istediğimiz erkek arkadaşlarımızla korkarak görüşüyoruz veya hiç görüşemiyoruz. Türkiye'de de kadınların sınıtı var elbette fakat bence bize göre çok özgürler.

Diğer katılımcıların düşünceleri de Türkiye'deki bireysel özgürlüklerin önemli bir çekici faktör olduğuna işaret etmektedir. Bu bağlamda İran ve Türkiye'nin bireysel özgürlükler açısından karşılaştırılması istendiğinde verilen cevaplardan iki tanesi şu şekilde olmuştur: "Teokratik ve totaliter yapısı gereği İran'da bireysel özgürlüklerin son derece kısıtlandığını, Türkiye'de ise Ortadoğu ülkeleri standardının üzerinde olduğunu düşünüyorum".

Bireysel özgürlükler açısından istatistik üzerinden fikrimi söylersem İran %20, Türkiye %80 diyebilirim. Ben burada arkadaşlarıma ve resmi yerlerde de düşüncelerimi söylediğimde, ister inanç konusu olsun ister yaşam tarzı ve dünya görüşü, çok rahat söyleyebiliyorum.

Siyasete çok girmiyorum, bu konular zaten dünyanın her yerinde sıkıntı olabiliyor. Ben biraz Türkiye'nin geçmişi ile ilgi okumalar yaptım. Türkiye bunları elde etmek için bedel ödemiştir ve daha iyi bir ülke de olabilir.

Diğer bir katılımcı ise özel alan-kamusal alan ikiliği üzerinden Türkiye'nin özel alanda da açık toplum örneği ortaya koyduğunu (ve buna karşılık İran'ın özel alanda da bireysel özgürlükleri kısıtlayıcı bir görünüm sergilediğini) ifade etmiştir:

Ben Türkiye'de daha rahat yaşıyorum, kimse benim nasıl düşündüğümü, nasıl yaşadığımı sorgulamıyor. Burada İran'a göre daha rahat nefes alabildiğimi söyleyebilirim. En basit örnek, ben çok alkol tüketmem ama bazen bir arkadaş ortamında gizlice bir kadeh kaldırıncaya bin bir çeşit stres yaşıyordum. İşten atılabilirdim, hapis cezası alabilirdim, kırbaçlanabilirdim ve en kötüsü toplum içinde rezil duruma düşürebilirlerdi. Türkiye'de kendi evimde benim neler yiyip neler içeceğime kimse karışmıyor. Bu işin sadece bir boyutudur, analatacak birçok kısıtlamalar vardır. İlginç olan bunların birçoğu da devletle ilgili değil, tamamen özel alanla ilgili olmaktadır. İşte bu kadar olumsuz şeyler beni ülkemi sevdiğim hâlde terk etmeme neden oldu.

Sonuç olarak, araştırmaya dahil olan bütün katılımcıların ana motivasyon kaynaklarından birinin Türkiye'nin bireysel hak ve özgürlükler anlamında İran'dan daha esnek bir görünüm sergilediği anlaşılmaktadır.

6.2.2. Stabil Ekonomik Koşullar

Türkiye dünya pazarlarında İran'a göre aktif bir konuma sahiptir. Katılımcıların görüşme formlarında verdikleri cevaplar sonucunda Türkiye'nin görece stabil ekonomik koşullarının da ülke için çekici bir faktör olduğu ortaya çıkmıştır. Bu durum genel anlamda ülke ekonomisinin stabil olması ve iş piyasasının (özellikle eğitilmiş) İranlılara açık olması açısından iki başlık altında ele alınabilir. Konuya iki ülkenin para birimleri üzerinden bakıldığında İran Riyali'nin, Türk Lirası'nın 100,000'de 18'i değerinde olduğu görülmektedir.⁴⁹ Türkiye'nin ekonomik açıdan görece daha iyi olmasının sebeplerinden birisi, Doğu ile Batı arasında ticari bir köprü olması ve bu

⁴⁹ "Dünyanın En Değerli Para Birimleri Belli Oldu! Türk Lirası Kaçınıcı Sırada?," *Şarkul Avsat*, Son erişim: 28 Ağustos 2020, <https://rb.gy/jfi4m4>.

anlamda birçok ülkeyle birçok alanda alışveriş yapıyor olmasıdır. İran'a uygulanan ambargolar Türkiye için söz konusu değildir. Bu bağlamda Türkiye'deki ekonomik görünüm İranlılar için daha serbest ve stabildir. Bir katılımcının konuyla ilgili cevabı şu şekilde olmuştur:

Misafirperver halk, dört mevsimlik iklime sahip olmak, eğitim ve iş imkânlarının olması, refah olanaklarının sağlanması bana göre iyi şartlardır ve Türkiye'yi göç için tercih etmeme neden oldu. İran'da iş bulmak için çok uğraştım, hatta daha düşük fiyatlara bile çalışmak istedim ama yok ki. Türkiye'ye geldim ve istediğim işi buldum. Maaşı da iyi, çok memnunum. Aslında Türkiye'de çalışan yabancılar dikkatimi çekti. Sadece İran'dan değil, birçok Ortadoğu ve Orta Asya ülkelerinden burada çalışana rastladım. Böyle bir ülkenin komşumuz olması beni çok mutlu etti.

Diğer bir katılımcı da Türkiye'nin dünya piyasasına eklemlenmiş bir ülke olarak herhangi bir ekonomik kriz durumunda dahi toparlanabilecek altyapıya sahip olduğuna ve üretici bir ülke olarak varlığını sürdürmeye devam ettiğine değinmiştir:

Türkiye'de fiyatlar İran'da olduğu gibi çok kırılğan değildir. Zamların daha makul olduğunu düşünüyorum. En azından (Türkiye'de) ekonomik buhran yaşandığında ülkenin bunu atlatacağı kanaatindeyim. Bize göre Türkiye dünyaya daha açıktır. Ayrıca ihracat potansiyeli daha yüksektir. Bizde neredeyse ihracatın tamamı petrolden ibarettir. Ama Türkiye üretici bir ülke konumuna gelmiştir. En azından ben Türkiye ekonomisinin İran ekonomisinden daha sağlam zeminde olduğunu düşünüyorum.

Katılımcıların ifadelerinden Türkiye'nin hem mikro hem de makroekonomik açıdan İran'dan daha stabil koşullara sahip olduğu ve bunun çekici bir göç nedeni olduğu anlaşılmaktadır. Öyle ki, 2019 yılının TÜİK dış ticaret verileri⁵⁰ incelendiğinde ihracatın %2,1 oranında arttığı, ithalatın ise %9,1 oranında azaldığı görülmektedir. Bununla birlikte, en fazla ihracat yapılan ilk üç ülke sırasıyla Almanya, Birleşik Krallık ve İtalya olmuştur. Bu bağ-

⁵⁰ "Dış Ticaret İstatistikleri, Aralık 2019," TÜİK, Son erişim: 11 Ocak 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Aralik-2019-33848#:~:text=TÜİK%20Kurumsal&text=Türkiye%20İstatistik%20Kurumu%20ile%20Ticaret,705%20milyon%20dolar%20olarak%20gerçekleşti.>

lamda, dışa bağımlılığın azalırken kendi kendine yeterliliğin arttığı, ihracat yapılan ülkelerin de dünya ekonomisinin genel seyrini belirleyen Batılı ülkeler olmasının katılımcıların da vurguladığı gibi ekonomik stabiliteye ve dünyaya açık olmaya işaret ettiği söylenebilir. Aynı şekilde, 2019 yılında İran'ın azalan GSYH oranlarına karşın Türkiye'de bağımsız yıllık GSYH oranı %0,9 artış göstermiştir.⁵¹ Tüm bu veriler ışığında Türkiye ekonomisinin İranlılar için çekici bir güç olduğunu söylemek mümkündür.

6.2.3. Öğrenci Turizmi

Günümüzde ülkeler iş birliğinin yükselmesini ve uluslararası bilimsel alışverişleri kendileri için bir meşruiyet kaynağı olarak görmekte-dirler. "Uluslararası öğrenciler" olarak adlandırılan zümre, eğitim ve öğretim amacıyla kıtalar ve ülkeler arası yolculuk yapmaktadırlar. Uluslararası öğrencilerin 2020 yılında dünya genelinde sayısının yedi milyon civarında olduğu belirtilmektedir.⁵² Dönemin Yükseköğretim Kurulu Başkanı Yekta Saraç'ın açıklamasına göre, 2020 yılında Türkiye'deki uluslararası öğrenci sayısı 148,000'i aşmıştır.⁵³ Bu sayı içerisinde İranlı öğrencilerin de payı büyüktür.

Katılımcılar eğitim için Türkiye'yi seçmelerinde etkili faktörlere değinmişlerdir. Katılımcılardan edinilen bilgilere göre; etnik, dini ve coğrafi yakınlık, ortak değerler, üniversite masraflarının uygunluğu, İran'a kıyasla daha gelişmiş ve modern eğitim sistemi ve doğal güzellikler öğrenci olarak Türkiye'nin seçilmesinde etkili faktörlerdir. Konuyla ilgili katılımcılardan birinin görüşü aşağıda yer almıştır:

Türkiye komşu bir ülke olarak aynı zamanda ortak dil, kültür ve dine sahip olduğumuz için aklıma gelen ilk seçeneklerdendi. Ayrıca kardeşim ve birçok arkadaşımın da Türkiye'de olmaları beni daha motive etti. Özellikle sıkıştığım zamanlarda maddi olarak da yaşam ve okul masraflarıma destek bulma şansım vardı. Bu yüzden burada öğrenci olmayı tercih ettim.

⁵¹ "Yıllık Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, 2019," TÜİK, Son erişim: 11 Ocak 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yillik-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-2019-33671>.

⁵² Ghanbarlou, "Uluslararası Öğrencilerin Eğitim Amaçlı Türkiye'yi Seçme Nedenleri Üzerine Nitel Bir Çalışma," 77.

⁵³ "YÖK Başkanı Saraç: Türkiye'deki Uluslararası Öğrenci Sayısı 148 Bini Aştı," *Hürriyet*, Son erişim: 28 Ağustos 2020, <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/yok-baskani-sarac-turkiyedeki-uluslararasi-ogrenci-sayisi-148-bini-asti-41133052>.

Diğer bir katılımcı ise ilişkiler ağının önemini hatırlatacak şekilde daha önce Türkiye'ye göç etmiş ve kendisine rehberlik edebilecek öğrenci arkadaşlarının varlığının süreci kolaylaştırıcı etkisinden bahsetmiştir:

Şu anki şartlara göre ve bizim aile potansiyeline göre Türkiye daha iyi bir seçenek oldu. Ayrıca Türkiye'de bazı tanıdık öğrenci arkadaşlar da var, bunun da bize bir kolaylık sağlayacağını düşündük ve böylelikle Türkiye her açıdan bize iyi oldu. Belki tanınmadık veya bize rehberlik yapamayacak kimsemizin olmadığı ülkeye gitseydik sıkıntı yaşardık ve başarısız bir adım da olabilirdi. Bu yüzden şu anki durumumdan memnunum.

Türkiye'ye öğrenci olarak gelmeden önce Türkiye'ye daha önce göç etmiş İranlılarla sosyal medya üzerinden iletişime geçtiğini belirten iki katılımcının ifadeleri şu şekildedir:

Ben Türkiye'yi seçerken bu ülkede tanıdıklarım olduğu beni çok rahatlattı, yaşadığım şehir, kalacağım mahalle gibi konularda pek tereddüt yaşamadım, çünkü tanıdıklar bu konuda bana çok yardımcı oldular. Ayrıca WhatsApp, Facebook gibi sosyal paylaşım ağlarında üye olduğum bazı gruplarda Türkiye'de yaşamak, öğrenci olmak, konut almak gibi konularda bilgiler paylaşılmaktaydı. Bu bilgiler de benim için çok yol gösterici nitelik taşıdı. Artık ben de sosyal medyadan Türkiye'ye gelmek isteyen İranlılara yardımcı olmaya çalışıyorum.

Ben önce İstanbul'a geldim, çünkü bu şehirde bir tanıdığım tanıdığı vardı. O, bana çok yardımcı oldu. İstanbul'un yabancısıyım, evinde beni misafir etti, benim bütçeme uygun bazı mahalleleri tanıttı, ayrıca İstanbul'da birçok İranlının olduğunu biliyordum, tanıdık kişi beni İstanbul'da yaşayan İranlılar WhatsApp grubuna ekledi. Gerçekten bu gruplarda çok bilgi dolaşıyordu. Oturum izni almaktan tut, iş alanları ve bize uygun olan birçok şey ve ben gurbet hissini bu yolla bayağı hafifletmiş oldum. Cidden bir yere giderken ilk başta orada bir hemşehrinin olması bir nimettir.

Katılımcıların verdiği bilgiler, oluşan ilişki ağlarının önemini önplana çıkarmaktadır. Bu bağlamda, daha önce Türkiye'ye göç eden İranlıların, daha sonra göç etmeyi düşünen İranlılar için bir dayanak noktası oluşturduğu ve göç sürecini doğrudan etkilediği anlaşılmaktadır. Öyle ki, katılımcılar oluşturulan göç ağlarının yokluğunda göç süreçlerinin başarısız olabileceğine

değinerik bu ağların hem göç öncesinde hem de göç sonrasında olumlu bir etkiye sahip olduğunu belirtmişlerdir. Çalışma özelinde ilişkiler ağı, öncelikle öğrenci ağları şeklinde ortaya çıkmış, göç ve yerleşim süreçleri boyunca birbirlerine psikolojik, sosyal, ekonomik konularda destek sağlayan ve öğrencilik sonrasında da devam eden gruplar olarak varlık göstermiştir. Bu ilişkilerin sürdürülmesinde sosyal medyanın önemli bir rol oynadığı da anlaşılmıştır.

6.2.4. Geleneksel Medya Aracılığıyla Oluşturulan Yumuşak Güç

Türk televizyon kanalları İran'da uydu üzerinden izlenebilmektedir. Katılımcılar arasından dört tanesi haricinde hepsi İran'dayken Türk medyasını takip ettiklerini belirtmişlerdir. Bu anlamda Türk medyası yumuşak bir güç oluşturması nedeniyle çekici bir faktör olarak nitelendirilebilir. 'Yumuşak Güç' (Soft Power) kavramını öne süren Nye, bir kültürün başkalarına çekici gelmesiyle birlikte bu şekilde değerlendirilebileceğinden bahsetmektedir.⁵⁴ Medya bu çekiciliğin sağlanması adına önemli bir işleve sahip olduğu gibi⁵⁵ bu süreçteki başat aktörlerden birisidir de. Katılımcılar Türkiye'de yaşamaya karar verirlerken medyanın kendileri üzerinde oluşturduğu etkiden bahsetmişlerdir: "Türk medyasını izliyordum; coğrafi, dilsel ve kültürel açıdan yakınlığını kavrayınca buraya gelip öğrenimime devam etmeyi, belki de ileriki senelerde yaşamayı düşünerek geldim."

Diğer bir katılımcı da Türk medyasının çekici faktör olarak işlevselliğini aşağıdaki sözlerle ifade etmiştir:

Türkiye'yi medyadan takip ediyordum, bu ülkede güzel şeyler olduğunu biliyordum. Laik ve olabildiğince demokratik bir yapıya sahip olduğunu ve her türden düşünce ve inanca sahip insanların yaşayabildiğini biliyordum. Benim için en uygun bir ülke olduğu, aynı zamanda ben de bir Azerbaycan Türkü olduğum için dil sıkıntısı da yaşamayacağımı düşünerek karar verdim.

Benzer şekilde, bir diğer katılımcı da yumuşak güç olarak Türk medyasının çocukluk döneminden başlayan İran'daki etkisini şu ifadeleriyle aktarmıştır:

Ben çocukluktan itibaren sanki Türkiye'de yaşamış gibiydim. Neredeyse Türk televizyonlarındaki çocuk programlarıyla büyüdüm. Her

⁵⁴ Joseph Nye, "Soft Power," *Foreign Policy* 80, (1990b): 167.

⁵⁵ Sığın ve Ghanbarlou, "Türk...", 586.

gün izlerdim. Ailem de Türk dizilerinin hastasıydı. Sürekli Türkiye'nin güzel manzaralarına maruz kalıyorduk. Bu bize güven hissi sağlıyordu. Ayrıca İstanbul'un güzelliklerini sürekli görmek insana orada yaşamak hissini veriyordu. Neredeyse Türk oyuncularını, şarkıcılarını, bayramlarını, karakterlerini ezberlemiş gibi bir hâlimiz vardır ve buraya gelince adaptasyon konusunda neredeyse sıkıntı yaşamadım. Bildiğim bir yerde yaşıyorum ve sevdiğim.

Türk medyasının İran'da yumuşak güç olarak işlev gördüğü bulgusu literatürü destekler niteliktedir. Başar'ın⁵⁶ çalışması Türk televizyon dizilerinin İran'da izlenmesi üzerine yazılmış derleyici bir rapor olarak karşımıza çıkmaktadır. Araştırma, Türk dizilerinin İran'da yarattığı Türkiye imajı ve İran'daki Türk kimliğine etkisi gibi konulara odaklanmış ve söz konusu dizilerin yumuşak güç unsuru olarak ortaya çıkışını incelemiştir. Çalışmanın bulguları arasında Türk televizyon dizilerinin İran'daki birçok etnik grup tarafından takip edildiği, gençlerin ve ev hanımlarının bu dizileri en çok takip eden grup olduğu ve bu dizilerin Türkiye'nin İran'daki yumuşak gücünü masrafsız olarak artırırken İran Türkleri arasındaki yerel kimlik bilincini de kuvvetlendirdiği yer almaktadır. Bu anlamda, mevcut çalışma Başar'ın çalışmasıyla tutarlı bulgular ortaya koymuştur.

7. Sonuç

Batılı ülkelerin, özellikle de ABD'nin, İran'a yaptırımları, insanların yaşamları üzerinde baskı oluşturmanın yanı sıra, ülke içindeki İranlılar için ticari pazarları da kapatmıştır. Fakat Türkiye'de yaşayan İranlı yatırımcıların ve işletme sahiplerinin çoğunun başarılı ve ambargolar açısından kaygısız bir iş yaşantısına sahip olduklarını söylemek mümkündür. İthalat veya ihracat işlerinde çalışan İranlı tüccarlar her gün sermayelerinin çeşitli nedenlerle boşa harcanıp harcanmayacağından endişe duymaktadırlar. Ayrıca İran'daki eğitimli insanların çoğu istedikleri meslekleri elde edememektedirler. Bu yüzden istedikleri işi bulma umuduyla Türkiye'yi bu konuda daha rahat bularak göç etmeyi planlamışlardır.

Öğrenciler daha iyi bir geleceğe sahip olabilmek için başka bir ülkede eğitim görmeyi planlayabilmektedir. İranlılar açısından bu hayali ve arzuyu ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan karşılayabilecek ülkelere birisi de Türkiye'dir. Dolayısıyla günümüzde İranlı öğrencilerin çoğu Türkiye'deki

⁵⁶ Başar, *İran Toplumuna ve Türk Televizyon Dizileri*, 3.

üniversitelerde eğitim hayatlarını sürdürmeyi tercih etmektedirler. Araştırma bulgularında rastlanan önemli detaylardan biri de söz konusu öğrencilerin eğitimlerini tamamladıktan sonra bir şekilde Türkiye'de temelli yaşamının yollarını aramaları olmuştur.

İlişkiler ağı teorisi çerçevesinden sürece bakıldığında, bireysel göçlerin ardından ailelerin göç etmesini beklemek mantıklı bir davranış örüntüsü gibi görünmektedir. Çocuklarının ve ailelerinin geleceği konusunda endişelere sahip olan insanlar İran dışında yaşamayı tercih edebilmektedirler. Mevcut çalışma özelinde İran'ın yarı açık toplumsal bir görünüm sergilemesi, ekonomik şartların zorlayıcı olması ve eğitim sisteminin aksaklıkları İranlıları başka bir ülkeye göç etme konusundaki başlıca itici faktörler olarak saptanmıştır. Diğer ülkelerde yaşamak da kendi zorluklarını beraberinde getirmekle birlikte, (İranlı) göçmenler daha iyi şartlar altında yaşamak umuduyla göç etmektedirler. Geçmişte İran'dan başka bir ülkeye göç, daha çok İran'ın seçkinlerini ve öğrencileri ilgilendirmekteyken günümüzde göç olgusunun İran toplumunun tüm kesimlerine yayıldığı görülmektedir. Öte yandan, oluşan ilişkiler ağının öğrenci ağları olarak başlaması ve daha sonra çeşitli sosyal medya platformları üzerinden devamlılık göstermesi de bu çalışmada ortaya çıkmıştır.

Araştırma bulgularına göre, İranlıların göç için en çok tercih ettiği ülkeler, ABD ve Kanada'dır. Bu bağlamda, katılımcılar arasında Türkiye'yi bir köprü olarak kullanmayı düşünen göçmenler de bulunmaktadır. Göç etmek için Batılı ülkelerin tercih edilmesi, göçmenlerin genelde daha rahat yaşam koşulları, özelde ise iş piyasasına daha kolay girip eğitimini aldıkları mesleği ifa edebilme imkânının yaygınlığından dolayıdır. Ancak Arap Baharı'ndan sonra özellikle Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle Batılı ülkeler göç alım politikalarını zorlaştırmak yönünde kararlar almıştır. ABD, Donald Trump başkanlığa seçildikten sonra bu konuda en zor şartları uygulayan ülkelerden birisi olmuştur.

Elde edilen bulgulara göre, Türkiye'yi bir basamak olarak kullanmayı düşünen İranlı göçmenler Batı ve ABD göç politikaları zorlaştıkça bu isteklerinden vazgeçerek Türkiye'yi temelli yaşamak için tercih etme yoluna 'itilmişlerdir'. Katılımcıların bazıları için Türkiye'de çalışmak ve yaşamak, Avrupa ülkelerinde çalışıp yaşamakla aynı kategoridedir. Türkiye, İran'ın tüm sınır komşuları içinde en gelişmiş ve Avrupalı yaşam tarzını sunan başat ülke konumundadır. Yine çalışma bulgularına göre, İranlıların çoğu genellikle İstanbul, Ankara ve İzmir'i yaşamak için tercih etmişlerdir. Bu

şehirlerin her biri birer metropol olmakla birlikte, Türkiye'nin yüzünü Batı'ya dönmüş başlıca kentlerindendirler.

Yaşam standartlarının görece yüksek ve yaşam maliyetlerinin görece düşük olması, Türkiye'nin coğrafi pozisyonu, kültürel benzerlikler ve Türkiye tarafından İran vatandaşlarına vize yaptırımının uygulanmaması ve dolayısıyla göçün daha rahat gerçekleşmesi gibi çeşitli nedenler İranlıları Türkiye'ye çeken temel nedenlerdendir. İranlılar, Türkiye'ye yatırım yaparak, Türkiye'de bir ev satın alarak, bir iş kurarak veya bir şirket kaydı açarak Türkiye'de ikamet ve vatandaşlık hakkı kazanabilmektedirler. İran'dan Türkiye'ye göç eden ve konut alımıyla daha uzun süreli yaşamayı kolaylaştıran hususlardan birisi Türkiye Cumhuriyeti'nin vatandaşlık başvuru şartlarından olan yabancı yatırım tutarını düşürmesi olmuştur. Normal şartlar altında Türkiye'ye gelerek vize veya vize muafiyet süresinden daha uzun kalmak isteyen yabancıların, ikamet izni veya çalışma izni alması gerekir; Türk vatandaşlığı talebinde bulunacak yabancıların ise 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunu ile belirlenen sürelerde Türkiye'de kalması ve Bakanlık tarafından belirlenen asgari şartları sağlaması gereklidir.

Verilen göç kararının en önemli bileşenlerinden biri de dil faktörüdür. Göç edilen ülkenin resmi dilini bilmek göçmenin o toplumda kendisini daha rahat ifade edebilmesini ve ona daha kolay entegre olmasını sağlamaktadır. Bu önemli araca sahip olmama veya yetersiz düzeyde bilgiye sahip olmak, yabancı bir ülkede göçmen için gelecekte ciddi sıkıntılar doğurabilir ve göçün amacını saptırabilir.⁵⁷ Yine araştırma sırasında İranlıların Türkiye'ye göçünü kolaylaştıran şartlar arasında dini ve etnik yakınlık görülmüştür. Dolayısıyla, ilişkiler ağı teorisinin açıklamaları arasında yer alan oluşan ilişkiler ağının dışına çıkamamaktan kaynaklı olarak hedef ülkenin dilini yeterince öğrenememe durumu İran'dan Türkiye'ye göç eden göçmenler için söz konusu olmamıştır. Daha önce de değinildiği gibi, İran etnik açıdan mozaik bir niteliğe sahiptir. Özellikle İran'da yaşayan Azerbaycan Türklerinin etnik yönden ve dil birliği açısından Türkiye'yi kardeş bir ülke olarak nitelendirip göç için tercih ettikleri ortaya çıkmıştır.

⁵⁷ Ehsan Oloumi, "Küreselleşme, Uluslararası Göçler ve Dil," *Tahran Üniversitesi Siyasal Bilimler ve Hukuk Fakültesi Dergisi* 49, no. 1 (2019): 155.

Kaynakça

- Abadan-Unat, Nermin. *Bitmeyen Göç*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2002.
- Ata, Asiye. "Türk Sinemasında Açık Toplum ve Kapalı Toplum Eleştirisi." Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Bal, Hüseyin. *Kent Sosyolojisi*. Bursa: Sentez Yayınları, 2018.
- Başar, Umut. *İran Toplumu ve Türk Televizyon Dizileri*. Ankara: İran Araştırmaları Merkezi, 2020.
- Berber, Seçkin. "İran'ın Ekonomi Politikası, Yaptırımların Etkisi ve İkilemleri." *Bilge Strateji Dergisi* 5, no. 9 (2013): 61-84.
- Castles, Stephen ve Miller, Mark J. *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. Çev. Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2008.
- Cederberg, Maja. "Migrant Networks and Beyond: Exploring the Value of the Notion of Social Capital for Making Sense of Ethnic Inequalities." *Acta Sociologica* 55, no: 1 (2012): 59-72.
- Çağlayan, Savaş. "Göç Kuramları, Göç ve Göçmen İlişkisi." *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17, (2006): 67-91.
- Çaha, Ömer. *Açık Toplum Yazıları*. Ankara: Liberte Yayınları, 2004.
- Ela Özcan, Elçin Deniz. "Çağdaş Göç Teorileri Üzerine Bir Değerlendirme." *İş ve Hayat* 2, no. 4 (2017): 183-215.
- Faist, Thomas. *The Volumes and Dynamics of International Migration and Transnational Social Spaces*. Oxford: Oxford University Press, 2000.
- Hagen-Zanker, Jessica. "Why Do People Migrate? A Review of the Theoretical Literature." (Maastricht Graduate School of Governance Working Paper No. 2008/WP002, 2008).
- James, Philips. "İran'ın Kuşatılması." Çev. Cahide Ekiz. *Avrasya Dosyası*, no. 2 (1995).
- Javadzadeh, Parviz "İran Elitlerinin Amerika'ya Göçünün Toplumsal Nedenleri." *Kültürel Yönetim Dergisi* 9, no. 28 (2015): 95-111.
- Kartaloğlu, Hasan. "1990'lardan 2000'lere Türkiye'nin Toplumsal Dönüşümüne Yeniden Bakmak: Açık Toplum İnşası." Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Kumar, Naresh ve Sidhu, A. S. "Pull and Push Factors in Labour Migration: A Study of Brick-Kiln Workers in Punjab." *Indian Journal of Industrial Relations* 41, no. 2 (2005): 221-232.

- Light, Ivan, Bhachu, Parminder ve Karageorgis, Stavros. "Migration Networks and Immigrant Entrepreneurship." içinde *Immigration and Entrepreneurship: Culture, Capital, and Ethnic Networks*, Editörler: Ivan Light ve Parminder Bhachu, 25-50. New Brunswick, Londra: Transaction Publishers, 1990.
- Marshall, Gordon. *Sosyoloji Sözlüğü*. Çev. Osman Akınhay ve Derya Kömürçü. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 2011.
- Massey, Douglas S., Arango, Joaquin, Hugo, Graeme, Kouaouci, Ali, Pellegrino, Adela ve Taylor, J. Edward. "Theories of International Migration: A Review and Appraisal." *Population and Development Review* 19, no 3 (1993): 431- 466.
- Mohammadi Ghanbarlou, Raheb. "Uluslararası Öğrencilerin Eğitim Amaçlı Türkiye'yi Seçme Nedenleri Üzerine Nitel Bir Çalışma." içinde *Türkiye'de Uluslararası Öğrenci Olmak: Süreçler, Beklentiler, Tecrübeler*, Editörler: Müşerref Yardım, Faruk Karaarslan ve Ruhi Can Alkın, 77-91. Konya: Çizgi Kitabevi, 2019.
- Nye, Joseph. "Soft Power." *Foreign Policy* 80, (1990b): 153-171.
- Oloumi, Ehsan. "Küreselleşme, Uluslararası Göçler ve Dil." *Tahran Üniversitesi Siyasal Bilimler ve Hukuk Fakültesi Dergisi* 49, no. 1 (2019): 147-165.
- Popper, Karl Raimund. *The Open Society and its Enemies*. Londra: Routledge, 1945.
- Popper, Karl Raimund. *The Poverty of Historicism*. Londra: Routledge, 1957.
- Sığın, Aykut ve Mohammadi Ghanbarlou, Raheb. "Türk Televizyon Dizilerinin Azerbaycan Toplumunu Üzerindeki Sosyo-Kültürel Etkilerini Anlamaya Yönelik Bir Değerlendirme." *Turkish Studies* 15, no. 1 (2020): 583-592.
- Vural, Devrim Gül. "Uluslararası Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti." Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2007.
- Wallerstein, Immanuel. *The Modern World System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World Economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press, 1974.

İnternet Kaynakları

- 4M Danışmanlık. "Türk Vatandaşlığı Başvurusu." Son erişim: 28 Ağustos 2020. <https://www.4m.com.tr/turk-vatandasligi-basvurusu/>.

- Aydın, Hasan. "Afrika'dan Günümüz Türkiye'sine Göç Hareketleri." Son erişim: 11 Ocak 2022, <https://afam.org.tr/afrikadan-gunumuz-turkiyesine-goc-hareketleri/>.
- DEİK. "Ambargo Sonrası İran Ekonomisi ve Ticari Etki Analizi." Son erişim: 11 Ocak 2022. https://www.deik.org.tr/uploads/ambargo_sonrasi_iran_ekonomik_ve_ticari_etki_analizi.pdf.
- Dünya Sağlık Örgütü. "Definition of Key Terms." Son erişim: 28 Ağustos 2020. <https://www.who.int/hiv/pub/guidelines/arv2013/intro/keyterms/en/>.
- Eghtesadnews. "İran'ın Ekonomik Krizinde Yaptırımların Rolü." Son erişim: 11 Ocak 2022. <https://www.eghtesadnews.com/بخش-اقتصاد-سیاسی-نقش-تحریم-ها-در-رکود-اقتصاد-ایران-57/155695>
- Encyclopedia. "Open Societies and Closed Societies." Son erişim: 23 Ağustos 2020. <https://www.encyclopedia.com/social-sciences/dictionaries-thesauruses-pictures-and-press-releases/open-societies-and-closed-societies>.
- Ensani. "İran Etnik Gruplarının Siyasi Coğrafyası." Son erişim: 11 Ocak 2022. <http://ensani.ir/fa/article/10950/جغرافیای-سیاسی-اقوام-ایرانی>.
- GLOPP. "A Brief Overview of Theories of International Migration." Son erişim: 14 Haziran 2020. http://www.glopp.ch/C1/en/multimedia/C1_pdf1.pdf.
- Hürriyet. "İranlılar Konut Alımında Zirveye Yerleşti." Son erişim: 28 Temmuz 2020. https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/iranlilar-konut-aliminda-zirveye-yerlesti-41515425?fbclid=IwAR1xpZzg5_Xwiplaahf-h7d7O8WSpFAayQSsMHpPtpMptlOlNoOGUzdiSgY.
- Hürriyet. "Küçük Halep Altındağ Neden Karıştı?" Son erişim: 27 Mart 2022. <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/kucuk-halep-altindag-neden-karisti-41872845>.
- Hürriyet. "YÖK Başkanı Saraç: Türkiye'deki Uluslararası Öğrenci Sayısı 148 Bini Aştı." Son erişim: 28 Ağustos 2020. <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/yok-baskani-sarac-turkiyedeki-uluslararasi-ogrenci-sayisi-148-bini-asti-41133052>.
- Marriage and Family Encyclopedia. "Migration." Son erişim: 20 Temmuz 2020. family.jrank.org/pages/1170/Migration-Theories-Migration.html.
- Niki, Majooob. "Beyaz Çarşambalardan Enghelab Sokağının Kızlarına." BBC. Son erişim: 13 Ocak 2022, <https://www.bbc.com/persian/42857629>.

- Radio Farda. "İran'ın Nüfusu 83 Milyon Oldu." Son erişim: 18 Ağustos 2020. <https://www.radiofarda.com/a/30096910.html>.
- Samad, Khaladi ve Fatemeh, Feredooni. Göç ve Göç Kuramları, <http://pajoohedir/>.
- Şarkul Avsat. "Dünyanın En Değerli Para Birimleri Belli Oldu! Türk Lirası Kaçınıcı Sırada?" Son erişim: 28 Ağustos 2020. <https://rb.gy/jfi4m4>.
- Tasnim. "Türkiye'ye Göçün Nedenleri." Son erişim: 20 Ağustos 2020. <https://www.tasnimnews.com/fa/news/1394/12/11/>.
- TÜİK. "Dış Ticaret İstatistikleri, Aralık 2019." Son erişim: 11 Ocak 2022, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Dis-Ticaret-Istatistikleri-Aralik-2019-33848#:~:text=TÜİK%20Kurumsal&text=Türkiye%20İstatistik%20Kurumu%20ile%20Ticaret,705%20milyon%20dolar%20olarak%20gerçekleşti>.
- TÜİK. "Konut Satış İstatistikleri, Aralık 2020." Son erişim: 31 Ocak 2021. <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do;jsessionid=s1JLf1whRnq5rvpNyCFwwFKbwW4JFGQYqPvsGTyhqDbC2pZG99ZN!1745979257?id=37464>
- TÜİK. "Vatandaşlık Ülkesine Göre Türkiye'ye Gelen ve Türkiye'den Giden Göç." Son erişim: 28 Temmuz 2020. http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=2763.
- TÜİK. "Yıllık Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, 2019." Son erişim: 11 Ocak 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yillik-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-2019-33671>.
- Uluslararası Politika Akademisi. "Siyasal Sistemler: İran İslam Cumhuriyeti." Son erişim: 18 Ağustos 2020. <http://politikaakademisi.org/2014/12/24/siyasal-sistemler-iran-islam-cumhuriyeti/>.

Ekler

Ek 1: Türkçe Görüşme Formu

Bu çalışma İran'dan Türkiye'ye gerçekleşen göç üzerine sosyolojik bir açıklamaya dayanmaktadır ve sadece bilimsel amaçlı yapılmaktadır.

Demografik Sorular

1. Cinsiyetiniz? .....
2. Yaşınız? .....
3. Öğrenim durumunuz? .....

4. Gelir düzeyiniz? .....
5. İran'ın hangi ilinden geldiniz? .....
6. Mesleğiniz? (Çalışma alanınız) .....

Çalışmanın Temel Soruları

Göç öncesine ilişkin sorular

1. İran'dan göç etme nedenleriniz nelerdi?
.....
.....
2. Türkiye'de yaşamak nereden aklınıza geldi veya Türkiye'de yaşamayı nasıl seçtiniz?
.....
.....
3. Sizi Türkiye'ye çeken faktörleri sıralar mısınız?
.....
.....
4. Sizi İran'dan göç etmeye iten faktörleri sıralar mısınız?
.....
.....
5. Göç etmeden önce Türkiye'ye seyahat ettiniz mi?
.....
.....
6. İran'dayken Türk medyasını takip ediyor muydunuz?
.....
.....

Göç sonrasına ilişkin sorular

1. Türkiye'de temelli yaşamayı mı düşünüyorsunuz? Yoksa Türkiye'yi basamak olarak mı görüyorsunuz?
.....
2. Türkiye'de yaşamayı tatmin edici buluyor musunuz?
.....

3. Türk vatandaşlığına geçtiniz mi? Geçmediyseniz geçmek istiyor musunuz?
Neden?

.....

4. Türkiye'ye göç ettikten sonra tekrar İran'a dönmeyi düşündünüz mü?
Neden?

.....

5. Türkiye'de hangi ilde yaşıyorsunuz? Neden bu ili seçtiniz?

.....

Diğer sorular

1. Türkçe'yi ne düzeyde biliyorsunuz?

.....

2. Sizin için Türkiye'yi İran'dan ayıran en temel faktör nedir?

.....

3. Bireysel özgürlükler açısından İran'la Türkiye'yi nasıl değerlendiriyorsunuz?

.....

4. İlave etmek istediğiniz bir konu var mı?

.....

Katkınızdan dolayı çok teşekkür ederiz.

Ek 2: Farsça Görüşme Formu

این پرسشنامه صرفاً جهت تبیین و توضیح دلایل کوچ از ایران به ترکیه می پردازد و فقط جنبه علمی دارد.

سوالات دموگرافیک

1. جنسیت؟ .....
2. سن؟ .....
3. وضعیت تحصیلی؟ .....
4. سطح درآمد؟ .....
5. از کدام شهر ایران هستید؟ .....
6. شغل؟ .....

سوالات اساسی تحقیق

سوالات مربوط به قبل از کوچ

1. دلایل کوچتان از ایران چیست؟
.....
.....

2. چطور به فکر زندگی در ترکیه افتادید؟ و یا چگونه زندگی در ترکیه را انتخاب کردید؟
.....
.....

3. فاکتورهایی که سبب شد ترکیه شما را به خود جذب کند به ترتیب اولویت بنویسید؟
.....
.....

4. فاکتورهایی که سبب شد ایران شما را از خود دفع کند به ترتیب اولویت بنویسید؟
.....
.....

5. قبل از اینکه به ترکیه کوچ کنید آیا مسافرتی به این کشور داشته اید؟
.....
.....

6. آیا وقتی در ایران بودید رسانه های ترکیه را دنبال می کردید؟
.....
.....

سوالات مربوط به بعد از کوچ

1. آیا قصد دارید کلاً در ترکیه زندگی کنید یا به صورت سکوی پرتاب می خواهید اینجا بمانید؟
.....
.....

2. آیا زندگی در ترکیه را راضی کننده می دانید؟

.....
.....

3. آیا تابعیت کشور ترکیه را دارید؟ اگر ندارید آیا می خواهید در آینده این کار را انجام دهید؟

.....

4. آیا بعد از کوچ به ترکیه به فکر برگشت به ایران افتادید؟ چرا؟

.....
.....

5. در کدام شهر ترکیه زندگی می کنید؟ چرا این شهر را انتخاب کردید؟

.....
.....

سوالات دیگر

1. زبان ترکی استانبولی را در حد می دانید؟.....

2. از نظر شما عامل اساسی که ترکیه را از ایران متفاوت نشان می دهد چیست؟

.....
.....

3. از نظر آزادی های فردی-اجتماعی ایران و ترکیه را چگونه ارزیابی می کنید؟

.....
.....
.....

4. آیا موردی هست که می خواهید اضافه کنید؟

.....
.....

از همکاری شما صمیمانه تشکر می کنیم. محقق